

PIEKSÄMÄEN KAUPUNGIN VARHAISKASVATUSSUUNNITELMA 2019

Pienestä pitäen

Nimi	Pieksämäen kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2019
Kunta	Pieksämäki
Hyväksymispäivämäärä	25.9.2019

SISÄLTÖ

1. Varhaiskasvatussuunnitelman laadinta, arviointi ja kehittäminen.	1
2. Paikalliset erityispiirteet ja varhaiskasvatuksen järjestämisen tavat.	3
3. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma.	5
4. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus.	7
5. Varhaiskasvatuksen järjestäminen ja toimintamuodot.	8
6. Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua.	12
7. Arvoperusta.	14
8. Oppimiskäsitys.	16
9. Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus.	17
10. Laaja-alainen osaaminen.	18
11. Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet.	25
12. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt.	31
13. Yhteistyö varhaiskasvatuksessa.	33
14. Pedagogisen toiminnan viitekehys.	36
15. Pedagoginen dokumentointi.	38
16. Monipuoliset työtavat.	40
17. Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä.	41
18. Oppimisen alueet.	43
18.1. Kielten rikas maailma.	44
18.2. Ilmaisun monet muodot.	45
18.3. Minä ja meidän yhteisömme.	48
18.4. Tutkin ja toimin ympäristössäni.	50
18.5. Kasvan, liikun ja kehityn.	53
19. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia.	55
20. Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet.	58
21. Yhteistyö lapsen, huoltajan ja muiden asiantuntijoiden kanssa tuen aikana.	60
22. Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa.	62
23. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana.	64
24. Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen.	65

1. Varhaiskasvatussuunnitelman laadinta, arviointi ja kehittäminen

Varhaiskasvatuksen järjestäjien tulee laatia ja hyväksyä valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat. Varhaiskasvatussuunnitelman laatimisvelvoite koskee myös kunnan hankkimaa avointa varhaiskasvatustoimintaa ja kunnan valvomaa yksityistä lasten päiväkotitoimintaa tai yksityistä perhepäivähoitoa. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat ovat velvoittavia ja niitä tulee arvioida ja kehittää. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan laatia kaikkia toimintamuotoja koskevaksi (päiväkotitoiminta, perhepäivähoito ja avoin varhaiskasvatustoiminta) tai kullekin toimintamuodolle erikseen. Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi sopia järjestäjärajat ylittävästä yhteistyöstä varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa, arviotaessa ja kehitettäessä.

Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan siten, että se määrittelee, ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Suunnitelmaa laadittaessa tulee ottaa huomioon paikalliset erityispiirteet, mahdolliset pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset. Paikalliset suunnitelmat voivat tarkentaa valtakunnallisia perusteita, mutta ne eivät voi sulkea pois mitään lain, asetuksen tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämää tavoitetta tai sisältöä.

Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa otetaan huomioon muut paikallisella tasolla tehtävät suunnitelmat, kuten

- varhaiskasvatusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat ja päätökset
- esiopetuksen opetussuunnitelma
- perusopetuksen opetussuunnitelma
- mahdollinen perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma
- lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma
- kotoutumissuunnitelma.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii siitä, että varhaiskasvatuksen henkilöstölle, huoltajille sekä lapsille annetaan mahdollisuus osallistua paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen.

Lapsen kasvun ja oppimisen polun jatkuvuuden ja eheyden turvaamiseksi esi- ja perusopetuksen edustajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen. Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa tehdään yhteistyötä kunnan eri hallinnonalojen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa (luku 3.3).

Varhaiskasvatuksen järjestäjä hyväksyy varhaiskasvatussuunnitelman erikseen suomenkielistä, ruotsinkielistä, saamenkielistä sekä tarvittaessa muulla kielellä annettavaa varhaiskasvatusta varten.

Varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin. Paikallisen varhaiskasvatuksen arvioinnissa voidaan hyödyntää kansallista varhaiskasvatuksen tietovaranto Vardaa sekä Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen arviointimateriaalia ja laadun indikaattoreita.

Pieksämäen kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma:

- koskee kunnallisia ja yksityisiä varhaiskasvatuksen toimijoita: päiväkodit, avoin varhaiskasvatus, perhepäivähoito ja ryhmäperhepäiväkodit

- on velvoittava

- sitä arvioidaan ja kehitetään

- huomioidaan paikalliset erityispiirteet, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset

- *tarkentaa valtakunnallisia perusteita, mutta ei sulje pois mitään lain, asetuksen tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämää tavoitetta tai sisältöä*
- *on suomenkielinen*
- *noudattaa valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden rakennetta ja asioiden käsittelyjärjestystä*

Varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuus on kolmitasoinen:

- 1) Valtakunnalliset varhaiskasvatussuunnitelman perusteet*
- 2) Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma*
- 3) Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma*

Ensimmäisen Pieksämäen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen osallistuivat huoltajat, lapset ja henkilökunta. Huoltajille suunnatussa kyselyssä kartoitettiin arvoja, toiminnan sisältöä ja laadukasta varhaiskasvatusta. Lapset esittivät toiveitaan toiminnan sisällöistä ja toimintatavoista. Henkilökunta osallistui myös arvokyselyyn ja pedagogisissa illoissa tai muissa kokoontumisissa käytiin esimiesten johdolla läpi uudet varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, pohdittiin mm. muutostarpeita, paikallisia painotuksia ja arvioinnin käytänteitä. Tämä varhaiskasvatussuunnitelma laadittiin yhteistyössä esiopetuksen, opetuksen, sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa sekä muiden sidosryhmien edustajien kanssa. Lapsen kasvun ja oppimisen polun jatkuvuuden ja eheyden turvaamiseksi esi- ja perusopetuksen edustajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen.

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatusturva lain turvaama oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Tämän oikeuden turvaamiseksi jokainen varhaiskasvatuksessa olevan lapsen kanssa työskentelevä noudattaa Pieksämäen varhaiskasvatussuunnitelmaa ja muita toimintaa ohjaavia normeja. Jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle laaditaan varhaiskasvatussuunnitelma. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lähtökohtana tulee olla lapsen etu ja tarpeet.

Varhaiskasvatussuunnitelman laadinta, arviointi ja kehittäminen:

Varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa varhaiskasvatusta ja osallistua ulkopuoliseen toiminnan arviointiin. Arviointia ja kehittämistä käsitellään tarkemmin tämän suunnitelman viimeisessä osiossa: Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen.

Pieksämäen kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma julkaistaan:

- *Pieksämäen kaupungin varhaiskasvatuksen nettisivut*
- *ePerusteet.opintopolku.fi*
- *lähetetään jokaiseen varhaiskasvatuyksikköön sähköisesti*

Muutokset valtakunnallisissa varhaiskasvatuksen perusteissa ovat edellyttäneet vastaavien muutosten tekemistä Pieksämäen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tämän varhaiskasvatussuunnitelman päivittämiseen on osallistunut koko varhaiskasvatuksen henkilöstö. Työryhmässä, joka on vastannut käytännön työskentelystä, on ollut edustus sekä yksityisistä että kunnallisista päiväkodeista, kunnallisesta perhepäivähoidosta ja avoimesta varhaiskasvatuksesta. Työryhmään on kuulunut myös varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja varhaiskasvatuksen johtaja.

2. Paikalliset erityispiirteet ja varhaiskasvatuksen järjestämisen tavat

Varhaiskasvatuksen järjestäjien tulee laatia ja hyväksyä valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat. Varhaiskasvatussuunnitelman laatimisvelvoite koskee myös kunnan hankkimaa avointa varhaiskasvatustoimintaa ja kunnan valvomaan yksityistä lasten päiväkotitoimintaa tai yksityistä perhepäivähoitoa. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat ovat velvoittavia ja niitä tulee arvioida ja kehittää. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan laatia kaikkia toimintamuotoja koskevaksi (päiväkotitoiminta, perhepäivähoito ja avoin varhaiskasvatustoiminta) tai kullekin toimintamuodolle erikseen. Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi sopia järjestäjärajat ylittävästä yhteistyöstä varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa, arvioitaessa ja kehitettäessä.

Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan siten, että se määrittelee, ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Suunnitelmaa laadittaessa tulee ottaa huomioon paikalliset erityispiirteet, mahdolliset pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset. Paikalliset suunnitelmat voivat tarkentaa valtakunnallisia perusteita, mutta ne eivät voi sulkea pois mitään lain, asetuksen tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämää tavoitetta tai sisältöä.

Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa otetaan huomioon muut paikallisella tasolla tehtävät suunnitelmat, kuten

- varhaiskasvatusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat ja päätökset
- esiopetuksen opetussuunnitelma
- perusopetuksen opetussuunnitelma
- mahdollinen perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma
- lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma
- kotoutumissuunnitelma.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii siitä, että varhaiskasvatuksen henkilöstölle, huoltajille sekä lapsille annetaan mahdollisuus osallistua paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen.

Lapsen kasvun ja oppimisen polun jatkuvuuden ja eheyden turvaamiseksi esi- ja perusopetuksen edustajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen. Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa tehdään yhteistyötä kunnan eri hallinnonalojen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa (luku 3.3).

Varhaiskasvatuksen järjestäjä hyväksyy varhaiskasvatussuunnitelman erikseen suomenkielistä, ruotsinkielistä, saamenkielistä sekä tarvittaessa muulla kielellä annettavaa varhaiskasvatusta varten.

Varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin. Paikallisen varhaiskasvatuksen arvioinnissa voidaan hyödyntää kansallista varhaiskasvatuksen tietovaranto Vardaa sekä Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen arviointimateriaalia ja laadun indikaattoreita.

PIEKSAMÄELLÄ

Pieksämäellä pyritään tarjoamaan monipuolisia varhaiskasvatuspalveluja lapsiperheiden tarpeisiin. Kunnallisten palvelujen lisäksi perheille voidaan myöntää palveluseteli yksityisiin palveluihin. Palveluja pyritään kehittämään asiakaslähtöisesti ja esiin tulevien tarpeiden mukaisesti. Pieksämäellä tarjotaan myös avointa varhaiskasvatustoimintaa Perheiden talolla leikki- ja perhekerhojen muodossa viikoittain.

Pieksämäki on pinta-alaltaan suuri kunta, jossa kuntakeskuksen ja kylien väliset etäisyydet voivat olla yli 20 km suuntaansa. Alle kouluikäisten lasten lukumäärä ja varhaiskasvatuspalvelujen tarve vaihtelee vuosittain ja alueittain. Seudullista yhteistyötä tehdään naapurikuntien kanssa järjestämällä palveluja puolin ja toisin lasten huoltajien työmatkasuunnan mukaisesti. Pieksämäen kaupungissa varhaiskasvatusta järjestetään kunnallisissa ja yksityisissä päiväkodeissa sekä perhepäivähoidossa. Jäppilän kirkonkylässä toimii Kontiopuiston päiväkodin etäryhmä ja Virtasalmen kirkonkylässä palveluista vastaa ryhmäperhepäiväkoti. Hiekanpään päiväkodissa on tukea tarvitseville lapsille pienryhmä, jossa työskentelee varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Avoimen varhaiskasvatuksen palveluina tarjotaan Perheiden Talossa 2-5-vuotiaiden lasten kerhotoimintaa ja perhekerhoja.

Varhaiskasvatuspalveluihin sisältyy konsultoivan varhaiskasvatuksen erityisopettajan, perheohjauksen ja puheterapeutin palvelut. Tavoitteena on järjestää varhaiskasvatusta niin laajasti ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa on tarvetta. Yksityisiltä palvelujen tuottajilta hankittavien varhaiskasvatuspalvelujen on vastattava sitä tasoa, jota edellytetään vastaavalta kunnalliselta toiminnalta. Palvelut on järjestettävä varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti sekä noudattaen Pieksämäen kaupungin varhaiskasvatussuunnitelman linjauksia. Yksityisten päiväkotien ohjauksesta, neuvonnasta ja valvonnasta vastaa varhaiskasvatuksen johtaja ja varhaiskasvatuksen palveluesimiehet yksityisten perhepäivähoitajien osalta.

Esiopetus on osa varhaiskasvatusta ja sitä järjestetään kunnallisissa päiväkodeissa ja kyläkouluilla sekä ostopalveluna yksityisiltä päiväkodeilta tarpeen mukaan. Jos lapsi tarvitsee esiopetuksen lisäksi varhaiskasvatuspalveluja, ne järjestetään päiväkodissa. Koulun esioppilaille järjestetään varhaiskasvatusta joko ryhmäperhepäiväkodissa tai koulun iltapäiväkerhossa.

3. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatuslain turvaama oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Näiden toteuttamiseksi laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lähtökohtana tulee olla lapsen etu ja tarpeet. Suunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan pedagogiselle toiminnalle. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmista nousevat tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä oppimisympäristöjen ja toimintakulttuurin kehittämisessä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan lapsen aloitettua päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Suunnitelmaa tarkennetaan lapsen tarpeiden mukaan säännöllisesti, vähintään kerran vuodessa.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin sisältyy eri vaiheita. Prosessiin osallistuvat lapsen opetuksesta, kasvatuksesta ja hoidosta vastaavat henkilöt yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa. Päiväkodeissa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö. Varhaiskasvatuksen sosionomin osaamista voidaan hyödyntää erityisesti lasten ja perheiden palvelujärjestelmän tuntemuksen osalta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin tarpeen mukaan. Varhaiskasvatuksen opettajan asiantuntijuutta voidaan käyttää perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa tehtäessä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen osallistuvat tarpeen mukaan myös lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot.

Lapsen mielipide ja toiveet tulee selvittää ja huomioida lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa. Henkilöstön vastuulla on etsiä sopivat keinot lapsen näkökulmien selvittämiseksi. On tärkeää, että sekä huoltajan että henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta otetaan huomioon suunnitelmassa.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa on tärkeä tuntee lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. Lisäksi laatimisessa otetaan huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta. Suunnitelmaa laadittaessa tai päivitetessä hyödynnetään lapsen mahdollista aiempaa varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä pedagogista dokumentointia (luku 4.2). Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavat tavoitteet kuvaavat sitä, miten pedagogisella toiminnalla tuetaan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen mahdollinen kehityksen ja oppimisen tuki ja sen toteuttaminen (luku 5.4). Jos lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkehoitoa, laaditaan hänelle terveydenhuollossa lääkehoitosuunnitelma. Siltä osin kuin lääkehoitosuunnitelmaan sisältyvät tiedot ovat välttämättömiä lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi, kirjataan ne lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Lääkehoidon toteuttamisesta varhaiskasvatuksessa sovitaan paikallisesti.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista sekä lapsen tuen tarvetta, tuen riittävyttä ja tarkoituksenmukaisuutta on arvioitava, ja suunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa. Suunnitelma on kuitenkin tarkistettava aina, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy. Aloite suunnitelman tarkistamiseksi voi tulla lapsen kanssa työskenteleviltä henkilöiltä tai lapsen huoltajalta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arviotaessa arviointi kohdistuu erityisesti toiminnan järjestelyihin ja pedagogiikan toteutumiseen.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tulee sisältää seuraavat asiat:

- lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät vahvuudet sekä lapsen kiinnostuksen kohteet
- lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi ja toteutumisen arviointi
- lapsen mahdollisesti tarvitsema tuki (luku 5)
- mahdollinen suunnitelma lääkehoidosta

- lapsen, henkilöstön ja huoltajan yhdessä sopimat asiat
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet muut mahdolliset asiantuntijat
- tieto siitä, milloin suunnitelma on laadittu ja tarkistettu ja milloin suunnitelma tarkistetaan seuraavan kerran.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä. Varhaiskasvatuslain mukaan lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja tuottajalle sellaiset tiedot, jotka ovat varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä. Tiedonsiirron tavoitteena on turvata lapsen edun mukaisen varhaiskasvatuksen toteutuminen. Tietojen saamista ja luovuttamista koskeva säännös koskee myös tilanteita, joissa lapsi siirtyy kunnan tai yksityisen palveluntuottajan järjestämästä varhaiskasvatuksesta toisen kunnan tai palveluntuottajan järjestämään varhaiskasvatukseen tai joissa varhaiskasvatuksesta siirrytään esiopetukseen tai perusopetukseen. Lapsen asiakkuus varhaiskasvatuksessa on julkinen tieto. Lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseen voi kuitenkin liittyä tietoja, jotka ovat salassa pidettäviä.

PIEKSÄMÄELLÄ

Jokaiselle lapselle laaditaan henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma noin kahden kuukauden kuluessa varhaiskasvatuksen aloittamisesta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa tehtäessä käytetään valtakunnallista Opetushallituksen laatimaa lomaketta. Henkilöstölle on tehty yhteinen ohjeistus lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen. Lapselle, joka esiopetuksen lisäksi tarvitsee varhaiskasvatusta, täydennetään esiopetussuunnitelmaa tarvittaessa varhaiskasvatuksen osalta.

4. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus

Kaikessa varhaiskasvatuksessa noudatetaan laissa, sopimuksissa ja näissä perusteissa varhaiskasvatukselle asetettuja yleisiä tavoitteita ja toimintaperiaatteita. Nämä tavoitteet ja toimintaperiaatteet koskevat myös vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi tarjota varhaiskasvatuspalvelua, joka perustuu vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen. Tällaisia ovat esimerkiksi Steiner-, Montessori-, Freinet- ja Reggio Emilia -pedagogiikat tai tiettyyn katsomukseen perustuva varhaiskasvatuspalvelu.

Huoltajan valitessa lapselleen vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvan varhaiskasvatuspalvelun, tulee huolehtia siitä, että huoltaja saa riittävästi tietoa toiminnan erityistavoitteista ja arvoista.

Pieksämäellä ei tällä hetkellä tarjota vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

5. Varhaiskasvatuksen järjestäminen ja toimintamuodot

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Kunta on velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta niin laajasti ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa on tarvetta. Varhaiskasvatus on pyrittävä järjestämään lähellä palvelun käyttäjiä ja paikallisia tarpeita vastaavina aukioloaikoina. Varhaiskasvatusta voidaan varhaiskasvatustuksen mukaan toteuttaa päiväkotitoimintana, perhepäivähoitona tai avoimena varhaiskasvatustoimintana. Laissa säädetty lapsen oikeus varhaiskasvatukseen koskee päiväkodissa tai perhepäivähoitossa annettavaa varhaiskasvatusta. Huoltaja päättää lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Esiopetuksessa olevalla lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen lain oikeuttamalla tavalla.

Kunta tai kuntayhtymä voi järjestää varhaiskasvatuksen itse tai hankkia varhaiskasvatuspalveluja julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Hankittaessa varhaiskasvatuspalveluja muilta palvelujen tuottajilta kunnan tai kuntayhtymän on varmistuttava siitä, että hankittavat palvelut vastaavat sitä tasoa, jota edellytetään vastaavalta kunnalliselta toiminnalta. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään varhaiskasvatusta koskevien säädösten sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti. Yksityisen palveluntuottajan ohjauksesta, neuvonnasta ja valvonnasta vastaavat kunnan toimielin tai sen määräämä viranhaltija, aluehallintovirasto sekä Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto.

Kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä. Muista kielistä määrätään luvussa 4.6.

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet perustuvat Suomen perustuslakiin, varhaiskasvatustalakiin ja varhaiskasvatuksesta annettuun valtioneuvoston asetukseen sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatukseen sovelletaan myös hallintolakia ja lakia viranomaisen toiminnan julkisuudesta. Suomen perustuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Varhaiskasvatuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki, tasa-arvolaki, Euroopan ihmisoikeussopimus, YK:n lapsen oikeuksien sopimus, YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista, YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista sekä YK:n kestävä kehityksen tavoitteet. Varhaiskasvatusta kehitetään inklusioperiaatteen mukaisesti. Kaikki lapset voivat osallistua yhdessä varhaiskasvatukseen esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta.

Kun lapsi tarvitsee kehitykseensä ja hyvinvointiinsa tukea ja saa sosiaali- ja terveydenhuollon tukitoimia ja palveluja, tällöin sovelletaan sosiaalihuoltolakia, vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettua lakia, kehitysvammaisten erityishuollosta annettua lakia ja terveydenhuoltolakia sekä mitä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista muualla laissa säädetään.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisista tavoitteista säädetään varhaiskasvatustalassa. Tavoitteet ohjaavat perusteiden sekä paikallisen ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa, toteuttamista ja arviointia.

Varhaiskasvatustalain mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on

1. edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia;
2. tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista;
3. toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;

4. varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö;
5. turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä;
6. antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;
7. tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;
8. kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;
9. varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;
10. toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä on velvollisuus kertoa huoltajille varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta sen eri toimintamuodoissa. Huoltajalle järjestetään mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Lisäksi huoltajille järjestetään säännöllisesti mahdollisuus osallistua paikallisen ja yksikkökohtaisen varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin.

Lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen vaihtelee perheiden valinnan, lasten lakisääteisen oikeuden ja varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaan. Tämä tulee ottaa huomioon paikallisten suunnitelmien laatimisessa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä ja kehitys huomioon ottaen. Toimitilojen ja toimintavälineiden on oltava asianmukaisia, ja niissä on huomioitava esteettömyys. Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle on tarjottava täysipainoista ravintoa. Ruokailun on oltava tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu. Varhaiskasvatus on uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamaton. Varhaiskasvatusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta tarkennetaan luvussa 6.

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista ja mitoituksesta annettuja säädöksiä. Kunnan käytävissä on oltava varhaiskasvatuksessa esiintyvää tarvetta vastaavasti erityislastentarhanopettajan varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja. Henkilöstön kelpoisuuksia koskevista siirtymäsäännöksistä säädetään varhaiskasvatuslaissa.

Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon työsuojeluun ja turvallisuuteen liittyvät säännökset, henkilötietojen käsittelyä ja tietosuojaa koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä ohjaavat lait. Lapsia suojataan väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä suunnitelmallisen ennaltaehkäisemisen sekä välittömän puuttumisen avulla (Luku 3.1). Turvallisuuden edistämisen tulee olla suunnitelmallista ja säännöllisesti arvioitua.

Kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava yhteistyössä opetuksesta, liikunnasta ja kulttuurista, sosiaalihuollosta, lastensuojelusta, neuvolatoiminnasta ja muusta terveydenhuollosta vastaavien sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa. Varhaiskasvatuksen henkilöstöä velvoittavat myös säännökset, jotka koskevat sosiaalihuoltopalveluihin ohjaamista ja lastensuojeluilmoituksen tekemistä.

Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Varhaiskasvatuksen toimintamuodot ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä avoin varhaiskasvatustoiminta. Varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteet ohjaavat kaikkia varhaiskasvatuksen toimintamuotoja. Varhaiskasvatuslaissa

määritellään, mitkä lain kohdat koskevat avointa varhaiskasvatusta. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot eroavat toisistaan. Esimerkiksi oppimisympäristöt, resurssit, henkilöstön koulutus ja kelpoisuusvaatimukset, henkilöstörakenne, lapsiryhmien koko sekä lasten ja henkilöstön välinen suhdeluku vaihtelevat. Eri toimintamuotojen ominaispiirteet otetaan huomioon paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa ja tavoitteita täsmennetään toimintamuodoittain.

On tärkeää, että huoltajat saavat riittävästi tietoa kaikkien toimintamuotojen sisällöistä ja ominaispiirteistä. Kunnan on järjestettävä ohjausta ja neuvontaa huoltajille tarjolla olevista varhaiskasvatuspalveluista. Tarvittaessa huoltajan kanssa keskustellaan siitä, mikä varhaiskasvatuksen toimintamuoto ja laajuus vastaavat lapsen tarpeita ja etua. Neuvontaa ja ohjausta annetaan varhaiskasvatuspalveluihin hakeuduttaessa, sekä lapsen jo ollessa palvelujen piirissä.

PIEKSÄMÄELLÄ

Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Varhaiskasvatusta järjestetään Kontiupuiston, Tahiniemen, Maaselän, Nenonpellon ja Hiekanpään päiväkodeissa, joista Kontiupuiston päiväkodin etäryhmät sijaitsevat Jäppilän kirkonkylässä. Päiväkodissa lapset toimivat ryhmissä, jotka muodostetaan lasten ikä, kehitykselliset tarpeet ja päiväkodin tilat huomioiden. Varhaiskasvatustilakäytäntö määrittelee henkilökunnan kelpoisuudet ja määrän suhteessa lasten määrään. Päiväkodin lapsiryhmissä työskentelee varhaiskasvatuksen opettajia, varhaiskasvatuksen lastenhoitajia ja avustajia. Päiväkodit ovat avoinna lasten hoitoaikojen mukaan pääsääntöisesti klo 6.30- 17.00 ja erikseen sovittaessa huoltajien työstä johtuvista syistä klo 6.00 – 18.00. Ympäri vuorokautista ja viikonloppuhoitoa järjestetään vain kantakaupungissa Hiekanpään vuoropäiväkodissa. Maaselän päiväkotia Naarajärvellä on lisäksi avoinna arkisin klo 5.45 alkaen. Vuorohoitoon ei ole subjektiivista oikeutta ja sitä tarjotaan vain huoltajien työstä tai opiskelusta johtuvan tarpeen mukaan.

Perhepäivähoitoa järjestetään perhepäivähoitajan tai lapsen kotona tai ryhmäperhepäiväkodissa. Perhepäivähoitajat työskentelevät itsenäisesti kodeissaan lapsiryhmänsä kanssa. Perhepäivähoidon esimies huolehtii siitä, että toiminta on pedagogisesti varhaiskasvatussuunnitelman mukaista. Perhepäivähoidon ominaispiirteitä ovat oppimisympäristön kodinomaisuus ja pienessä ryhmässä toimiminen. Perhepäivähoidon varahoito järjestetään pääasiassa varahoitajien toimesta ja osittain päiväkodeissa. Perhepäivähoitajan päivittäinen työaika määräytyy lasten hoitoaikojen mukaan. Pieksämäellä on myös yksityisiä perhepäivähoitajia palvelusetelin tuottajina.

Ryhmäperhepäivähoitoa järjestetään 8 – 12 lapsen ryhmässä Virtasalmen kirkonkylässä. Ryhmäperhepäiväkodin aukioloajat määräytyvät lasten hoitoaikojen mukaisesti. Jos ryhmäkoko ylittää 8 lasta, tulee yhdellä työntekijällä olla vähintään varhaiskasvatuksen lastenhoitajan kelpoisuus. Toiminta on kodinomaista ja suunniteltua pienryhmässä. Ryhmäpäivähoidon johtaminen tukee tavoitteellista toiminnan suunnittelua ja toteuttamista.

Avoimen varhaiskasvatuksen palveluja järjestetään Perheiden Talossa, jossa varhaiskasvatuksen opettaja vastaa 2-5-vuotiaiden lasten kerho- ja leikkitoiminnasta sekä perhekerhojen tavoitteellisesta toiminnasta. Kolmannen sektorin varhaiskasvatuspalvelujen tuottajina paikkakunnalla toimivat seurakunta ja Mannerheimin Lastensuojeluliitto (MLL).

Varhaiskasvatustilakäytäntö korostaa pedagogiikan merkitystä ja sen johtamista. Päiväkodin johtaja on myös pedagoginen johtaja, joka johtaa moniammatillista työtä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti. Työtiimeissä varhaiskasvatuksen opettajalla on pedagoginen kokonaisvastuu lapsiryhmän toiminnan suunnittelusta, tavoitteiden toteutumisesta, arvioinnista ja kehittämisestä. Päiväkotien henkilöstön moniammatillisuus on laadukkaan varhaiskasvatuksen voimavara silloin, kun kaikkien osaaminen on käytössä ja vastuut, tehtävät sekä ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisella tavalla. Pieksämäellä toimii kunnallisten päiväkotien lisäksi myös

yksityisiä päiväkotia, joiden palveluihin perheet voivat hakea palveluseteliä kaupungilta palveluohjauksen kanssa neuvottelemalla.

Yhteistyö eri toimintamuotojen kesken

- *Varhaiskasvatuksen eri toimintamuotojen yhteistyö painottuu varahoidon ja yhteisten päivystysten järjestämiseen loma-aikoina. Henkilöstöä kannustetaan varhaiskasvatusmuotojen väliseen yhteistyöhön ja yhteisten tapahtumien järjestämiseen.*
- *Varhaiskasvatuksen johtoryhmään kuuluvat kaikki kunnallisten varhaiskasvatuspalvelun esimiehet ja varhaiskasvatuksen erityisopettajat. Johtoryhmän tehtävänä on koordinoita, suunnitella, kehittää ja arvioida kaikkea varhaiskasvatuksen palvelutoimintaa sekä henkilöstö- ja taloushallinnon tehtäviä.*
- *Kaupungissa toimii monialainen varhaiskasvatuksen erityistiimi, johon kuuluu varhaiskasvatuksen erityisopettajat, varhaiskasvatuksen johtaja ja puheterapeutti sekä perheohjaaja. Erityistiimi kokoontuu kuukausittain.*
- *Varhaiskasvatuksen esimiehistä ja tarvittaessa erityisopettajista koostuva kehittämisen työryhmä kokoontuu kuukausittain tai tarvittaessa ajankohtaisten pedagogisten kysymysten äärelle linjaamaan ja kehittämään varhaiskasvatuspalvelujen toimintakulttuuria.*
- *Yksityisten ja kunnallisten päiväkotien päiväkodin johtajat ja varhaiskasvatuksen johtaja sekä varhaiskasvatuksen palveluesimiehet kokoontuvat yhteistyöpalaveriin säännöllisesti 2-4 krt vuodessa tai tarvittaessa kehittämään yhteistyökäytäntöjä.*

Varhaiskasvatuksen tavoitteiden toteuminen eri toimintamuuodoissa

- *Varhaiskasvatuksen tavoitteita toteutetaan jokaisessa lapsiryhmässä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määriteltujen tavoitteiden mukaisesti.*
- *Huomioidaan toimintamuodon erityispiirteet ja muut toimintaedellytykset.*

6. Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Varhaiskasvatus on keskeinen lapsia ja heidän perheitään koskeva palvelu, johon suurin osa lapsista osallistuu ennen oppivelvollisuutta. Lapset tuovat varhaiskasvatukseen mukanaan aiemman elämäkokemuksensa, jossa merkittävänä tekijänä ovat huoltajien ja lasten väliset vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteet. Henkilöstön tehtävänä on luoda luottamuksellinen suhde lapseen. Huoltajien ja henkilöstön välinen yhteistyö tuo lasten elämään jatkuvuutta ja turvallisuutta. Sovittaessa lapsen varhaiskasvatuksen tavoitteista avoin, arvostava ja tasavertainen kohtaaminen on tärkeää. Säännöllinen yhteistyö on oleellista, jotta perheiden ja henkilöstön yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden.

Lapsuuden merkityksen ymmärtäminen sekä tietämys lasten kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta ovat pedagogisen toiminnan perustaa. Yhtä tärkeää on tuntee jokainen lapsi ja ottaa huomioon hänen yksilöllinen kehityksensä. Lapsen tunteminen edellyttää mahdollisimman pysyviä vuorovaikutussuhteita henkilöstön ja lasten välillä.

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohdaksi on, että varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen henkilöstö tuntee koulutusjärjestelmän sekä sen eri vaiheiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten hyvinvoinnin sekä kehityksen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi myös siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä luo yhteistyön rakenteet ja tiedon siirron käytännöt, joiden avulla siirtymät kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen aikana sekä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen ovat mahdollisimman sujuvia. Siirtymävaiheissa tehdään huoltajan kanssa yhteistyötä lapsen edun mukaisesti. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen aikana koottuja dokumentteja, joissa kuvataan lapsen kehitystä ja oppimista, sekä lapselle laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tiedon siirrossa noudatetaan voimassa olevia säädöksiä.

PIEKSÄMÄELLÄ

Siirtymäkäytännöt osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua:

Lapsen siirtyessä kotoa varhaiskasvatukseen tai esiopetukseen:

- ***Yksikön esimies ilmoittaa perheelle lapsen varhaiskasvatuspaikan yhteystietoineen ja sopii aloitusajankohdan.***
- ***Tiedon saatuaan perhe ottaa yhteyttä lapsen tulevaan lapsiryhmään tai perhepäivähoitajaan ja sopii tutustumisesta. Tutustumiskäynnillä perheellä on mahdollisuus tuoda esille lapseensa liittyviä asioita. Perheelle annetaan tietoa varhaiskasvatuksesta ja käytännön asioista.***
- ***Ennen varhaiskasvatuksen alkua täytetään päiväkodeissa ja ryhmäperhepäivähoidossa perustietolomake. Perhepäivähoidossa tehdään varhaiskasvatuksen palveluesimiehen kanssa lapselle hoitosuunnitelma.***
- ***Perheellä on myös mahdollisuus kutsua henkilökuntaa kotiinsa tutustumaan lapseen ja huoltajiin.***

Lapsen siirtyessä varhaiskasvatusyksiköstä toiseen:

- ***Perhe käy tutustumassa tulevaan varhaiskasvatuspaikkaan.***
- ***Tarvittaessa järjestetään siirtopalaveri, jossa ovat läsnä huoltaja(t), henkilökuntaa sekä tarpeen mukaan varhaiskasvatuksen erityisopettaja (veo).***

Lapsen siirtyessä esiopetukseen:

- *Lapsen siirtyessä perhepäivähoidosta esiopetukseen esiopetuksen opettaja kutsuu perhepäivähoitajan ja tarvittaessa varhaiskasvatuksen erityisopettajan siirtopalaveriin. Perhepäivähoitaja ilmoittaa siirtopalaverin ajan huoltajille, joilla on mahdollisuus osallistua palaveriin. Päiväkodin henkilökunta huolehtii palaverin aikana perhepäivähoitajan lapsiryhmästä.*
- *Lapsen siirtyessä päiväkodista toisen päiväkodin esiopetusryhmään esiopetuksen opettaja kutsuu siirtopalaveriin lapsen entisen varhaiskasvatuksen opettajan, joka välittää tiedon palaveriajasta lapsen huoltajille. Tarvittaessa kutsutaan myös varhaiskasvatuksen erityisopettaja.*
- *Esiopetuksen opetussuunnitelmassa on kuvattu siirtymäkäytännöt esiopetuksesta kouluun.*

Tiedon siirtäminen:

- *Siirtopalavereissa ja -tilanteissa vastuu tiedonsiirrosta on aina lähettävällä taholla.*
- *Lapsen huoltajia tiedotetaan niistä tiedoista, joita siirretään eteenpäin lapsen siirtyessä varhaiskasvatuspaikasta toiseen, perhepäivähoidosta tai päiväkodista esiopetukseen.*

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä ja tuottajalla on salassapitosäännösten estämättä oikeus saada maksutta lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi ja tuottamiseksi välttämättömät tiedot lapsen huoltajilta, opetustoimen viranomaisilta, sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaisilta, muilta varhaiskasvatus-, sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluiden tuottajilta sekä sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöiltä.

Lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja tuottajalle sellaiset tiedot, jotka ovat varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä. (Varhaiskasvatuslaki 41§ s. 11)

7. Arvoperusta

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus ja lapsen syrjäntäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen, varhaiskasvatustilain ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaisesti.

Lapsuuden itseisarvo

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Varhaiskasvatus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvosta. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdä, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä.

Ihmisenä kasvaminen

Varhaiskasvatus perustuu elämän, kestävän elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Henkilöstö tukee lasten kasvua ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvyyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseän, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein. Henkilöstö ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti sekä keskustelemaan arvoista ja ihanteista. Varhaiskasvatuksessa kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään.

Lapsen oikeudet

Lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä tulla ymmärretyksi niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen. Lapsella on oikeus leikkiä, oppia leikkien ja iloita oppimastaan sekä rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti. Lapsella on oikeus yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen. Lapsella on oikeus saada tietoa monipuolisesti, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita.

Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus

Varhaiskasvatus edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta. Henkilöstön tulee luoda moninaisuutta kunnioittava ilmapiiri. Varhaiskasvatus rakentuu moninaiselle suomalaiselle kulttuuriperinnölle, joka muotoutuu edelleen lasten, heidän huoltajiensa sekä henkilöstön vuorovaikutuksessa.

Perheiden monimuotoisuus

Ammatillinen, avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden erilaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin ja uskontoihin, perinteisiin sekä kasvatusnäkökulmiin luo edellytyksiä hyvälle kasvatusyhteistyölle. Lasten perheidentiteettiä ja perhesuhteita tuetaan siten, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi.

Terveellinen ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää tunnetaitojaan ja esteettistä ajatteluaan. Varhaiskasvatuksessa tunnustetaan ja noudatetaan kestävän elämäntavan periaatteita niin, että sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus huomioidaan. Varhaiskasvatus luo perustaa ekososiaaliselle sivistykselle niin, että ihminen ymmärtää ekologisen kestävyden olevan edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle

PIEKSÄMÄELLÄ

Vuonna 2017 huoltajille tehdyssä kyselyssä huoltajat painottavat erityisesti tasa-arvon, yhdenvertaisuuden, lasten oikeuksien sekä terveellisen ja kestävä elämäntavan toteutumista. Tärkeänä on koettu myös luontoarvot, yksilön huomioiminen, mutta myös toisten huomioon ottaminen. Turvallisuutta painotetaan vahvasti.

Samana vuonna henkilöstölle tehdyssä kyselyssä henkilöstö korostaa turvallisuutta sekä edellä mainittujen lisäksi lapsen vahvuuksien löytämistä, vanhemmuuden tukemista, oikean ja väärän tiedostamista ja hyviä tapoja.

8. Oppimiskäsitys

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsitys pohjautuu myös näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset, kieli ja ajattelu. Oppimista tapahtuu muun muassa lasten havainnoissa ja tarkkaillessa ympäristöään sekä jäljitellessä muiden toimintaa. Lapset oppivat myös leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lasten aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuritaustaan. Lapset oppivat parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvalliseksi. Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Lasten tulee saada oppimiseensa henkilöstön ohjausta ja tukea. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta innostaa oppimaan lisää. Jokaisen lapsen tulee saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana.

Leikki on varhaiskasvatukseen lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa. Varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.

PIEKSÄMÄELLÄ

Huoltajat pitävät tärkeinä vuorovaikutustaitoja ja sosiaalisia taitoja sekä hyvää itsetuntoa, itseluottamusta ja tunnetaitoja. Myös vastuullisuus itsestä, toisista ja ympäristöstä on huoltajien mielestä tärkeää, samoin arjen taidot ja itsestä huolehtiminen.

Henkilöstö näkee leikin erittäin tärkeänä lapsen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä. Samoin lapset itse kokevat leikkimisen mieluisimmaksi varhaiskasvatuksessa

9. Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa pedagogiikka perustuu määriteltyyn arvoperustaan, käsitykseen lapsesta, lapsuudesta sekä oppimisesta. Pedagogiikalla tarkoitetaan monitieteiseen, erityisesti kasvatus- ja varhaiskasvatustieteelliseen tietoon perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Se näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Pedagogiikan painottuminen varhaiskasvatuksen kokonaisuudessa edellyttää pedagogista asiantuntemusta sekä sitä, että henkilöstöllä on yhteinen ymmärrys siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää.

Varhaiskasvatus toteutuu henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa kasvatusta, opetus ja hoito muodostavat eheän kokonaisuuden. Näitä kolmea ulottuvuutta voidaan tarkastella käsitteellisesti erillisinä, mutta käytännön toiminnassa ne nivoutuvat yhteen. Tämä mahdollistaa kokonaisvaltaisen lähestymistavan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseksi. Kasvatus, opetus ja hoito painottuvat eri tavoin eri-ikäisten lasten toiminnassa sekä varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa.

Kasvatus on toimintaa, jonka myötä kulttuuriset arvot, tavat ja normit välittyvät, muovautuvat ja uudistuvat. Osaltaan kasvatuksen tavoite on siirtää kulttuuriperintöä sekä tärkeitä pidettyjä arvoja ja traditioita seuraavalle sukupolvelle. Kasvatuksen avulla ohjataan lapsia muodostamaan omia mielipiteitään ja arvioimaan kriittisesti vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja sekä toimimaan eettisesti kestäväällä tavalla. Kasvatuksen sivistystehtävänä on ohjata tietoisesti lasten yksilöllisen identiteetin muotoutumista siten, että lapset oppivat havaitsemaan oman toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Lasten kehitystä tuetaan niin, että he oppivat toimimaan sekä käyttämään osaamistaan myös toisten hyväksi.

Opetuksen lähtökohdaksi on varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritelty oppimiskäsitys. Opetuksen tarkoitus on edistää lasten oppimista ja auttaa lapsia luomaan merkityksiä itsestään, toisista ihmisistä sekä ympäröivästä maailmasta. Varhaiskasvatuksessa lapsia innostetaan ja motivoitetaan opettelemaan uusia asioita sekä ohjataan käyttämään erilaisia oppimisen tapoja. Opetus tukee ja siinä hyödynnetään lasten luontaista uteliaisuutta ja tutkimisen halua. Opetuksessa otetaan huomioon lasten kehittyvät taidot, mielenkiinnon kohteet ja vahvuudet sekä lasten yksilölliset tuen tarpeet. Lisäksi opetuksen perustana ovat oppimisympäristöille, laajalaiselle osaamiselle ja pedagogiselle toiminnalle asetetut tavoitteet.

Hoito on fyysisistä perustarpeista huolehtimista sekä tunnepohjaista välittämistä. Tavoitteena on, että lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin. Vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle. Päivittäin toistuvat tilanteet, kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen ovat keskeinen osa lapsen päivää. Varhaiskasvatuksen hoitotilanteet ovat aina samanaikaisesti kasvatusta- ja opetustilanteita, joissa opitaan esimerkiksi vuorovaikutustaitoja, itsestä huolehtimisen taitoja, ajan hallintaa sekä omaksutaan hyviä tottumuksia.

10. Laaja-alainen osaaminen

Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa lasten laaja-alaiselle osaamiselle. Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Tietojen ja taitojen käyttämiseen vaikuttavat lasten omaksumat arvot ja asenteet sekä tahto toimia. Laaja-alaisen osaamisen tarve nousee ympäröivän maailman muutoksista. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu, työnteko sekä kansalaisena toimiminen nyt ja tulevaisuudessa edellyttävät tiedon- ja taidonalat ylittävää ja yhdistävää osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilönä ja yhteisönsä jäsenenä. Osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ovat ohjanneet tämän asiakirjan valmistelua, ja ne tulee ottaa huomioon paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa.

Laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa se, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä sekä kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa. Luvussa 4.5 kuvattujen oppimisen alueiden tehtävänä on edistää lasten laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan viisi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-aluetta:

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- monilukutaito ja tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen
- osallistuminen ja vaikuttaminen

Ajattelu ja oppiminen

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon hankinta, jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua, jonka perustaa luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja.

Lasten ajattelu ja oppiminen kehittyvät monipuolisten ja merkityksellisten kokemusten avulla. Ihmettelulle, oivaltamiselle sekä oppimisen ilolle tulee olla tilaa. Leikissä lapsilla on mahdollisuus käyttää mielikuvitustaan ja luovuuttaan, kokeilla yhdessä ideoitaan ja tutkia maailmaa. Lasten taitoja jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä tuetaan iän ja kehityksen mukaisesti. Lapsia rohkaistaan kysymään ja kyseenalaistamaan. Heidän kanssaan iloitaan onnistumisista ja opetellaan kannustamaan toisia. Lapsia kannustetaan myös sinnikkyyteen ja olemaan lannistumatta epäonnistumisista sekä keksimään ratkaisuja eri tilanteissa. Heitä ohjataan suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuuttaan. Päivittäinen, riittävä fyysinen aktiivisuus tukee lasten ajattelua ja oppimista. Toiminnan pedagoginen dokumentointi (luku 4.2) sekä yhteinen pohdinta auttavat lapsia havaitsemaan oppimistaan ja tunnistamaan vahvuuksiaan. Tämä vahvistaa lasten uskoa omiin kykyihinsä.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Tämä korostaa sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitystä. Osaamiseen kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida omia arvoja ja asenteita. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin

ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Henkilöstö toimii mallina lapsille toisten ihmisten sekä kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa. Lapsia ohjataan ystävällisyyteen ja hyvin tapoihin. Yhteistyöhön perustuva toiminta luo mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lasten kanssa harjoitellaan asettumista toisen asemaan, opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista sekä ratkaisemaan ristiriitatilanteita rakentavasti. Tämä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja. Lapsia tuetaan kulttuuri-identiteettien rakentamisessa. Varhaiskasvatuksessa saadut kokemukset, tiedot ja taidot kulttuuriperinnöstä vahvistavat lapsen kykyä omaksua, käyttää ja muuttaa kulttuuria. Esimerkiksi leikit, ruokailuhetket ja juhlat tarjoavat tilaisuuksia jakaa kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista. Lapsia tuetaan myönteisen suhteen luomisessa moninaiseen ympäristöön.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtimiseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävästä elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Lasten itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä tuetaan. Lapsia autetaan, ja heitä kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan. Lasten kanssa harjoitellaan erilaisia taitoja kuten pukeutumista, ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavaroista huolehtimista. Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä sekä lähiluonnossa ja liikenteessä. Lasten kanssa käsitellään heidän hyvinvointiaan edistäviä asioita kuten levon, ravinnon, liikunnan ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Lapsia autetaan tunteiden ilmaisussa ja itsesääätelyssä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lapsia ohjataan myös kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa.

Monilukutaito sekä tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen

Monilukutaitoa sekä tieto- ja viestintäteknologista osaamista tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaito sekä tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen edistävät lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea näiden taitojen kehittymistä.

Monilukutaito on kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän maailman ymmärtämisen sekä vuorovaikutuksen näkökulmasta keskeinen perustaito. Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinnan ja tuottamisen taitoja. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitys, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen taitoihin. Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa, ympäristöissä. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja.

Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan tieto- ja viestintäteknologian roolia arkielämässä sekä tutustutaan erilaisiin tieto- ja viestintäteknologisiin välineisiin, sovelluksiin ja peleihin. Digitaalista dokumentointia hyödynnetään leikeissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Mahdollisuudet kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna tieto- ja viestintäteknologiaa edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja sekä lukutaitoa. Henkilöstö ohjaa lapsia tieto- ja viestintäteknologian monipuoliseen ja turvalliseen käyttöön.

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön

toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa aloitteisuuteen.

Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lasten käsitys itsestään kehittyi, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuva

PIEKSÄMÄELLÄ

Lapsen laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen sekä tavoitteiden toteutumiseen päästään kun:

- **huomioidaan lasten mielenkiinnon kohteet**
- **kehitetään toimintakulttuuria**
- **suunnitellaan ja arvioidaan tavoitteellisesti laadukasta pedagogista toimintaa**
- **tuetaan eri tavoin lapsen kasvua, oppimista ja hyvinvointia**
- **käytetään oppimisympäristöjä monipuolisesti sekä arvioidaan ja kehitetään niitä jatkuvasti**

Laaja-alaisen osaamisen osa-alueiden tavoitteiden toteutumisen arviointia tehdään säännöllisesti Varhaiskasvatuksen laadun arvioinnin perusteet ja suositukset- kirjan mukaisesti (Vlasov ym. 2018.) Arvioinnissa hyödynnetään erilaisia dokumentoinnin tapoja, jotka on sovitaan yhdessä yksiköittäin ja kirjataan toimintavuosisuunnitelmaan.

AJATTELU JA OPPIMINEN

Kieli ja vuorovaikutus ovat välineitä, joita käytetään ajatteluun, tiedon hankintaan ja tiedon välittämiseen. Laadukas varhaiskasvatus tarjoaa lapsille rikkaan kieliympäristön. Kielenkäyttö on ajattelua, tunteiden ilmaisua, sosiaalista vuorovaikutusta ja toiminnan ilmaisemista. Lapsen kieli kehittyy koko ajan ja se on yhteydessä myös puheen

kehitykseen. Kiireetön ilmapiiri ja pienryhmätoiminta tukevat ajattelun ja oppimisen taitojen harjoittelua, jokaisen ajatus on tärkeä, kaikkia rohkaistaan kertomaan ajatuksiaan. Lapsen omaa oivaltamista tuetaan antamalla siihen aikaa ja kannustamalla lasta etsimään itse ratkaisuja.

Oppimisen ja ajattelun taitoja kehittävät:

- *sinnikkyuden, sisun ja lannistumattomuuden vahvistaminen*
- *leikki- ja vuorovaikutustilanteet*
- *draama (nukketeatteri, teatteri, tarinan kerronta, varjoteatteri ym)*
- *musiikki (laulut, lorut, soittaminen, tanssi, rytmikka ym.)*
- *kuvataide (piirustus, maalaus, painanta)*
- *liikunta (yleisurheilu, pallopelit, musiikkiliikunta, ym.)*
- *erilaiset projektit*

KULTTUURINEN OSAAMINEN, VUOROVAIKUTUS JA ILMAISU

Varhaiskasvatuksen henkilökunnan asenne, tapa toimia ja ammatilliset taidot vaikuttavat vuorovaikutuksen laatuun.

- *Varhaiskasvattaja luo omalla toiminnallaan positiivisen mallin toimintaan.*
- *Luodaan luottamuksellinen ja avoin ilmapiiri.*
- *Aikuisella on aikaa kuunnella lasten kysymyksiä ja ajatuksia.*
- *Kannustetaan ja tuetaan positiiviseen vuorovaikutukseen.*
- *Huomioidaan lasten erilaiset tavat oppia asioita.*
- *Vastataan lapsen mielenkiinnon kohteisiin yhdessä tutkimalla, kuunnellen ja kannustaen.*
- *Lapset oppivat myös toisiltaan.*
- *Käytetään erilaisia dokumentoinnin välineitä yhdessä lapsen kanssa ja autetaan lasta havaitsemaan omaa oppimistaan sekä tunnistamaan vahvuuksiaan.*

Varhaiskasvatuksen kulttuurikasvatuksella tuetaan lapsen kulttuuri-identiteetin muodostumista ja kehittymistä. Se vahvistaa kulttuurien moninaisuuksien ymmärtämistä ja antaa kulttuurisen yleissivistyksen pohjan.

Kulttuurikasvatuksen tavoitteena on:

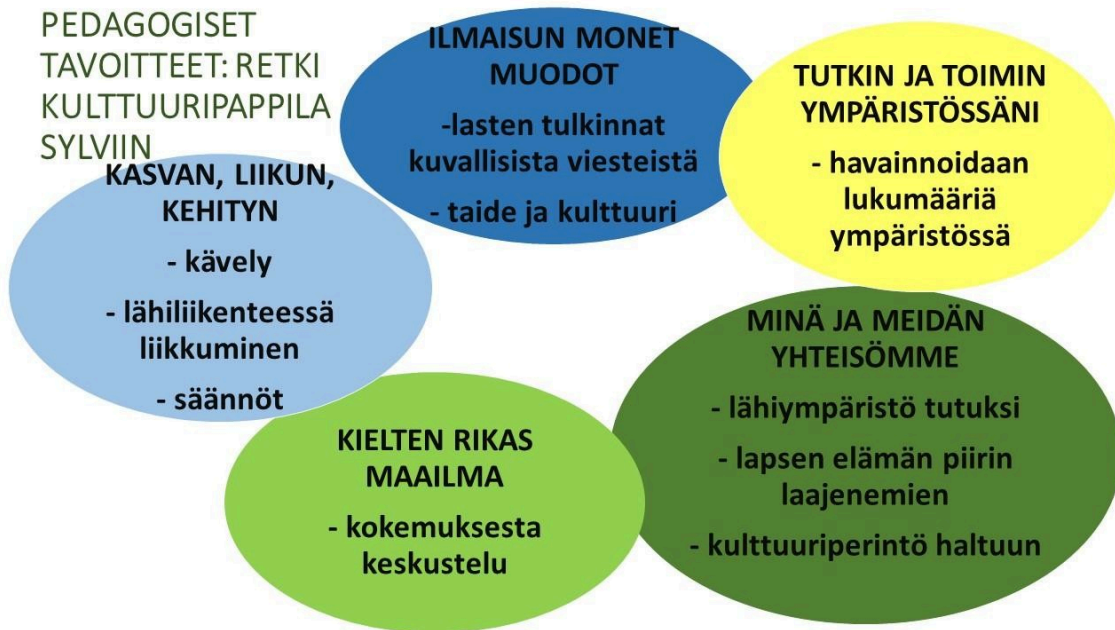
- *tukea lapsen itsetuntoa*
- *kehittää lapsen monipuolista ilmaisua, mielikuvitusta ja luovuutta*
- *integroitua varhaiskasvatuksen eri oppimisen alueisiin*
- *varhaiskasvatussyksiköt saavat tietoa ja tukea eri kulttuureiden tuntemukseen. Esimerkiksi Pieksämäen Seutuopisto ja kirjasto ovat tärkeitä yhteistyökumppaneita*

Lapset kasvavat vuorovaikutuksessa eri kulttuuritaustaisten lasten ja aikuisten parissa. Siten luodaan suvaitseva ilmapiiri. Suunnitelmalliseen varhaiskasvatukseen sisällytetään paljon toimintaa, esimerkiksi tapahtumat, retket sekä aiheeseen liittyvät sadut, tarinat ja pienet esitykset. Tutustutaan suomalaiseen juhlaperinteeseen mm. laulujen, lorujen, draaman, kuvallisen ilmaisun ja perinneruokien avulla. Lapsiryhmässä läsnä olevat kulttuurit huomioidaan ikätasoisesti, jolloin ymmärrys ja suvaitsevaisuus muita kulttuureita ja tapoja kohtaan kasvaa ja kehittyy.

Oppimisympäristöjä muokataan tukemaan vuorovaikutusta, kulttuurien moninaisuutta ja pedagogisia ratkaisuja. Oppimisympäristöjen tulee herättää mielenkiintoa tutkia asioita ja tukea lapsen omaa oivaltamista. Varhaiskasvatuspaikan omien oppimisympäristöjen lisäksi hyödynnetään:

- *ympäröivää rakennettua ja rakentamatonta luontoa*
- *kirjastoja*
- *kirkkorakennuksia*
- *liikuntapaikkoja*
- *kulttuurikeskus Poleenin ja Veturitorin tarjoamia lasten kulttuuritapahtumia*

- paikallishistoriallisia retkikohteita mm. Savonradan museo, Kulttuuripappila Sylvi ja Linnakivi Mataramäessä

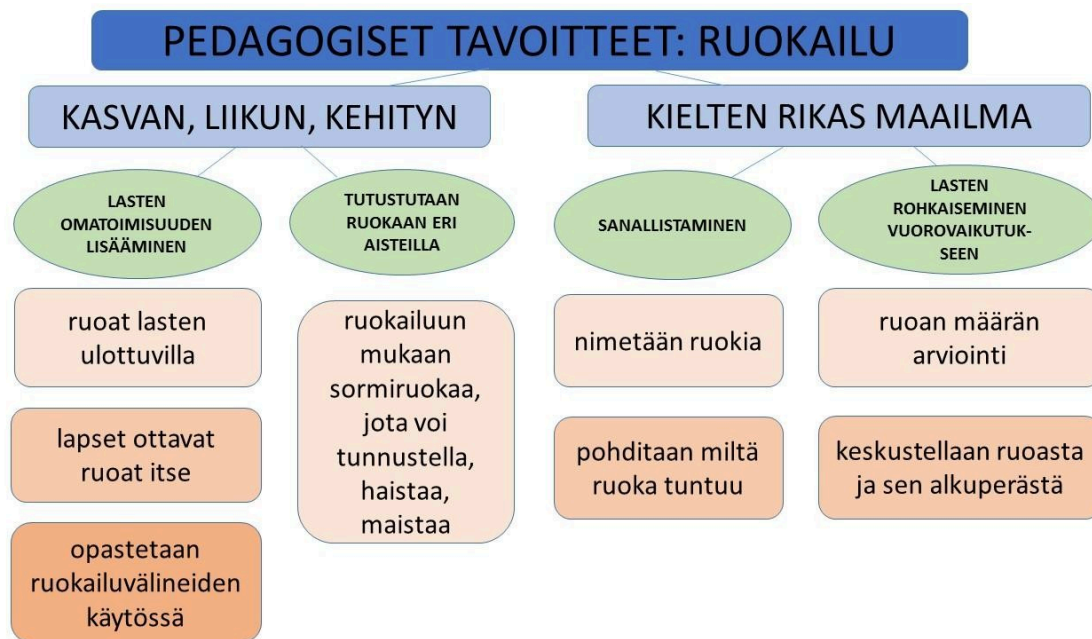
ITSESTÄ HUOLEHTIMINEN JA ARJEN TAIDOT

Varhaiskasvatuksen henkilöstön tehtävänä on edistää lapsen hyvinvointia suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti yhteistyössä huoltajien kanssa. Tavoitteena on, että lapsi ymmärtää omien tekojensa vaikutukset ja seuraukset toisiin ihmisiin, luontoon sekä yhteiskuntaan ja hän myös toimii ymmärryksensä mukaisesti.

Kasvattaja hyödyntää tietoisesti arjen tilanteet kaikessa toiminnassa lasten kanssa:

- tunteiden tunnistaminen ja nimeäminen
- vuorovaikutus- ja sosiaaliset taidot
- päiväohjelman selkeä rakenne ja toistot
- siisteyden, liikkumisen, ruokailun ja levon merkityksen pohtiminen lasten kanssa
- tunne- ja turvataitoskasvatus
- perushoitotilanteet
- yhteisesti sovittujen sääntöjen ja sopimusten ymmärtäminen

Esimerkki lasten ruokailun pedagogisista tavoitteista:

MONILUKUTAITO SEKÄ TIETO- JA VIESTINTÄTEKNOLOGINEN OSAAMINEN

Tieto- ja viestintäteknologiaa käytetään kaikissa varhaiskasvatusryhmissä kaikilla oppimisen alueilla työvälineenä ja pedagogiikan tukena. Tavoitteena on tieto- ja viestintäteknologian käytön mahdollisuuksien laajentaminen sekä osaamisen kehittäminen.

Tieto- ja viestintäteknologian osaamista harjoitellaan monipuolisesti eri tavoin:

- Tutkitaan, leikitään, kokeillaan, piirretään, kuvataan, kirjoitetaan.
- Tutustutaan ja hyödynnetään tieto- ja viestintäteknologisia laitteita, esimerkiksi tiedon hakemisen välineenä
- Yhteisissä digitaalisissa projekteissa kehitetään yhteistoimintataitoja.
- pelataan erilaisia pelejä (ilmaisu, liikkuminen, oppimispelit)
- Tieto- ja viestintäteknologiaa käytetään osana vuorovaikutusta, leikillistä oppimista, tiedon tuottamista ja dokumentointia.
- Tutustutaan turvalliseen ja vastuulliseen median käyttöön sekä opetellaan kriittistä median tarkastelua.

Monilukutaidon kehittäminen:

- Opitaan tulkitsemaan ja lukemaan kasvojen ilmeitä ja kehon kieltä erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa.
- Käytetään erilaisia satuja, vitsejä ja arvoituksia toiminnassa lasten kanssa.
- Tarkastellaan ja analysoidaan kuvan ja äänen välittämiä erilaisia tunnelmia ja mielikuvia.
- Käytetään tarinan kerrontaa ja sadutusta kehittämään monilukutaitoa.
- Rohkaistaan lapsia suulliseen ja keholliseen ilmaisuun monipuolisten harjoitusten ja leikin avulla.
- Lapset saavat kokemuksia siitä, miten kielellä ja keholla voidaan leikkiä ja viestiä monipuolisesti

Osallistuminen ja vaikuttaminen:

- Lasten ehdotuksiin ja kiinnostuksen kohteisiin suhtaudutaan avoimesti.

- *Kaikessa toiminnassa huomioidaan lasten osallistumismahdollisuudet ja kunnioitetaan yhdenvertaisesti kaikkien lasten oikeuksia. Osallisuus vahvistaa lapsen oikeutta tulla kuulluksi.*
- *Kuunnellaan lasten toiveita ja otetaan huomioon lasten mielenkiinnon kohteet toiminnan suunnittelussa, vaikka yhteistä kieltä ei olisikaan. Näin lapsi oppii ja pääsee vaikuttamaan.*
- *Osallisuuden kautta saadaan mieleistä tekemistä.*
- *Huomioidaan kaiken ikäiset lapset.*

11. Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä tulee myös arvioida ja kehittää. Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen edistää arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista. Toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja sen ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen ovat tärkeä osa toimintakulttuurin kehittämistä. Jatkuvan kehittämisen perusedellytys on, että henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Kehittämisessä on tärkeää toisia arvostava, koko yhteisöä osallistava ja luottamusta rakentava dialogi. Varhaiskasvatusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja kehitettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Lapsen etua on harkittava yksittäisen lapsen, lapsiryhmän ja yleensä lasten kannalta tapaus- ja tilannekohtaisesti.

Johtaja edistää osallistavaa toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun. Lisäksi johtaja rohkaisee työyhteisöä säännöllisesti kehittämään ja innovoimaan yhteistä toimintakulttuuria. Johtaja tukee yhteisön kehittymistä oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännössä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. Lapset ja huoltajat ovat mukana toimintakulttuurin kehittämisessä ja arvioinnissa.

PIEKSÄMÄELLÄ

Toimintakulttuurin kehittäminen:

Henkilöstö:

- *on vastuussa toimintakulttuurin luomisesta ja kehittämisestä.*
- *sitoutuu varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteisiin ja toteutukseen sekä arvoihin ja eettisiin periaatteisiin.*
- *vastaa varhaiskasvatuksen toteutumisesta omassa lapsiryhmässään.*

Esimiehet, tiimivastaavat:

- *Vastaavat siitä, että paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat konkretisoituvat yksikön ja lapsiryhmien toimintakulttuurissa ja lasten vasut tehdään pedagogisella ammattitaidolla.*
- *Johtavat pedagogisen toiminnan kehittämistä ja toteutumisesta omassa yksikössään.*
- *Päiväkodin lapsiryhmissä tiimivastaavana toimii varhaiskasvatuksen opettaja, joka vastaa lapsiryhmän pedagogisesta toiminnasta.*
- *Perhepäivähoidossa pedagogisesta johtamisesta vastaa varhaiskasvatuksen palveluesimies.*
- *Perhepäivähoidossa toimivat alueelliset tiimit, joissa tiimivastaava vastaa tiedonkulusta, yhteisestä toiminnan suunnittelusta ja kehittämisestä alueittain.*

Toimintavuositain sovittavat yhteiset painopistealueet:

- *Suunnittelussa otetaan huomioon huoltajilta, henkilöstöltä ja lapsilta kootut toiveet ja tarpeet.*
- *Lisäksi yksiköissä voi olla omia painopistealueita, jotka vaihtuvat toimintavuositain, esimerkiksi liikunta sekä tunne- ja sosiaaliset taidot.*
- *Toteutumista tarkastellaan yksiköiden suunnittelu- ja arviointipalavereissa.*

Toimintavuosisuunnitelma:

- *Jokaisen lapsiryhmän henkilöstö ja perhepäivähoitaja tekevät toimintavuosisuunnitelman.*

- *Runko tehdään keväällä ennen toimintakauden alkua.*
- *Täydennetään toimintavuoden aikana lasten vasujen ja arvioinnin perusteella.*
- *Kirjataan tavoitteet tiimin/ perhepäivähoitajan toiminnalle.*
- *Kirjataan toimintavuoden aihekokonaisuudet, sekä laaja-alaisen osaamisen ja oppimisympäristöjen suunnittelu, kehittäminen ja arviointi.*
- *Kirjataan lasten ja perheiden osallisuus ja kotien kanssa tehtävät yhteistyön käytänteet*

Kehittäminen ja arviointi:

- *Toteutetaan säännöllisesti tiimipalaverissa.*
- *Huomioidaan lapsilta ja huoltajilta saatu palaute, näin lisätään perheiden ja lasten osallisuutta.*
- *Lapsen etu on kaiken kehittämisen lähtökohta.*
- *Luodaan myönteinen ilmapiiri, jossa jokaisen vahvuudet ja itsensä kehittäminen korostuvat. Huumoria ja iloa tuodaan jokapäiväiseen vuorovaikutukseen.*
- *Henkilöstö sitoutuu muuttamaan tarvittaessa vakiintuneita asenteitaan ja toimintatapojaan.*

Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Lapsia ja henkilöstöä kannustetaan rohkeasti jakamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan uudenlaisia toimintatapoja. Jatkuvasti toimintaansa arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kunnioittavaa ja huomaavaista käytöstä. Yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyuteen sekä sallii myös erehtymisen. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä.

Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittämiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen.

PIEKSÄMÄELLÄ

Pieksämäen yrittäjyyskasvatuksen ja yrittäjyyden toimenpideohjelman (15.11.2017) mukaan yrittäjyyskasvatus alkaa jo varhaiskasvatuksessa. Opetus- ja kulttuuriministeriö antoi keväällä 2017 omat yrittäjyyslinjauksensa, joissa puhutaan yrittäjyydestä, yrittäjyyskasvatuksesta, yrittäjämäisestä toimintakulttuurista ja kokeilukulttuurista.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan lapsen sisäistä yrittäjyyttä niin, että lapsi huomaa voivansa vaikuttaa ympärillään ja itsessään tapahtuviin asioihin.

Tavoitteena on:

- *lapsi oppii päätösten tekemistä*
- *lapsi oppii yhteen hiileen puhaltamista*
- *lapsen hyvä itsetunto*
- *rohkeutta tehdä aloitteita*
- *sinnikkyys ja lannistumattomuus*

Sisäistä yrittäjyyttä tuetaan eri menetelmien avulla:

- *Otetaan lapsi mukaan toiminnan suunnitteluun ja päätöksentekoon asioissa, jotka koskevat lapsiryhmien toimintaa tai häntä itseään.*
- *Kannustetaan lasta tekemään omia ratkaisuja ja annetaan mahdollisuus niiden toteuttamiseen.*

- *Sallitaan epäonnistumiset ja annetaan kannustavaa palautetta jo yrittämisestä ja pienistä saavutuksista.*
- *Annetaan lapselle vastuuta ja ikätasolle sopivia työtehtäviä, joilla osoitetaan luottamusta hänen kykyihinsä selviytyä eri tilanteissa.*
- *Hyödynnetään tiimioppimista lapsiryhmässä.*
- *Vahvistetaan yritysten ja päiväkotien yhteistyötä. (mm. vierailut työpaikoille, eri ammattien edustajien ja kummiyrittäjien vierailut yksiköihin)*

Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa tunnustetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä tekemisen ja leikin iloa. Yhteisössä kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön, omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Leikki saa näkyä ja kuulua. Lasten leikkialueille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Yhteisön jäsenet kunnioittavat toisiaan ja arvostavat yhteistyötä. Yhteisö rohkaisee lapsia hyvään vuorovaikutukseen sekä toimimaan ryhmän jäsenenä. Henkilöstö tukee lasten vertaissuhteiden syntymistä ja vaalii ystävyyssuhteita. Turvallisessa yhteisössä puututaan ristiriitoihin ja opetellaan rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseen.

PIEKSÄMÄELLÄ

Varhaiskasvatuksen tärkeänä painopistealueena on leikki:

- *Leikki on lapselle ominainen tapa oppia ja toimia.*
- *Aikuiset tukevat ja auttavat lasta luomaan ja ylläpitämään sosiaalisia suhteita leikin avulla.*
- *Aikuinen kannustaa, innostaa ja mahdollistaa leikkimistä.*
- *Aikuinen suunnittelee ja järjestää niin fyysistä kuin sosiaalista leikki- ja oppimisympäristöä lasten tarpeiden mukaan.*
- *Luodaan mahdollisuus pitkäkestoiselle leikille.*
- *Järjestetään tilaa sekä materiaaleja.*
- *Luodaan ja kehitetään erilaisia toimintapisteitä, leikkipajoja, toiminta-alueita.*
- *Leikkivälineet ovat lasten saatavilla.*
- *Annetaan lapselle mahdollisuus valita toimintansa omien mielenkiinnon kohteiden mukaisesti.*
- *Ohjataan lapsia valitsemaan myös erilaisia ja uusia leikkialueita.*
- *Oppimisympäristöä arvioidaan ja muokataan säännöllisesti.*

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyä osallisuuden kautta. Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin edistää osallisuutta. Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa kasvatusyhteisöä.

Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista keskustellaan työyhteisössä. Lisäksi tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen,

vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat toimia stereotyyppisten oletusten mukaisesti välittyvät lapsille. Varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennako-odotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

PIEKSÄMÄELLÄ

Varhaiskasvatusta toteutetaan siten, että siinä toteutuu osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo.

Lapsen yksilöllisyys huomioidaan niin, että jokainen lapsi oppii tunnistamaan ja löytämään omat vahvuutensa ja kiinnostuksen kohteensa.

Huoltajille järjestetään mahdollisuuksia osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin:

- *vanhempainillat*
- *kyselyt, joissa kartoitetaan huoltajien toiveita*
- *vasukeskustelut*
- *aloitelaatikat*
- *päivittäiset keskustelut*

Henkilöstö:

- *Huomioi kaikki ryhmän lapset ja ymmärtää erilaisia ilmaisun tapoja.*
- *Vuorovaikutus on myönteistä, välittävää, kannustavaa ja hellää.*
- *Toimii sensitiivisesti ja huomioi lasten aloitteet.*
- *Sitoutuu lapseen ja lapsiryhmään.*
- *Toimii siten, että lapsella on mahdollisuus osallistua.*

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Varhaiskasvatus on osa kulttuurisesti muuntuvaa ja monimuotoista yhteiskuntaa. Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnistetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen on perusoikeus. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan ja hyödynnetään suomalaista kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista monimuotoisuutta. Tämä edellyttää henkilöstöltä tietoa toisista kulttuureista ja erilaisista katsomuksista sekä taitoa nähdä ja ymmärtää asioita monesta näkökulmasta ja asettua toisen asemaan. Erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan myös uusia tapoja toimia yhdessä. Samalla edistetään kulttuurisesti kestävästä kehitystä.

Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisyyden näkyväksi tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti moninaisessa maailmassa. Henkilöstön tulee tiedostaa, että he ovat lapsille kielellisiä malleja, ja kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöön. Henkilöstö rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset lähtökohdat huomioidaan, ja heille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Varhaiskasvatuksen yhteisössä liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään pitkäkestoista istumista. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana rauhoittumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa.

Toimintakulttuurin kehittämisessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiireettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia.

Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltatilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. Turvallisuuden edistämiseen kuuluu myös tapaturmien suunnitelmallinen ehkäisy ja seuranta, turvallisuuskasvatus sekä tiloista ja välineistä huolehtiminen. Varhaiskasvatus edellyttää toimivaa ja sitoutunutta turvallisuuden johtamista sekä turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä.

PIEKSÄMÄELLÄ

Toimintatavat ja yhteiset säännöt luodaan yhdessä lasten kanssa toimintavuoden alussa. Ne pidetään näkyvillä kuvin/sanoin. Niitä kerrataan yhdessä lasten kanssa säännöllisesti useita kertoja vuodessa, toimintavuoden alussa tiheämmin. Henkilöstö rakentaa päivittäiset siirtymätilanteet joustaviksi ja johdonmukaisiksi siten, että päivän kokonaisuus muodostuu hyvinvointia ja oppimista tukevaksi.

Monipuolinen liikunta:

- *Lapsia kannustetaan liikkumaan monipuolisesti ja kokemaan liikunnan iloa.*
- *Ryhmässä liikkuminen kehittää lapsen sosiaalisia taitoja, kuten vuorovaikutus- ja itsesäätelytaitoja.*
- *Fyysisen aktiivisuuden tulee olla luonteva osa lapsen päivää.*
- *Toimintaympäristö suunnitellaan siten, että lapsilla on riittävästi mahdollisuuksia omatoimiseen liikkumiseen sekä sisällä että ulkona.*
- *Yhteistyössä huoltajien kanssa innostetaan lapsia liikkumaan myös vapaa-ajalla.*

Pelastus-/turvallisuussuunnitelma:

Päiväkodeissa ja ryhmäperhepäiväkodeissa turvallisuussuunnitelma sisältyy sähköiseen pelastussuunnitelmaan (Pelsu). Perhepäivähoidossa on erillinen turvallisuussuunnitelma, joka sisältää pelastussuunnitelman. Suunnitelmiin liitetään lähietsintä- ja pihavalvontasuunnitelmat ja lapsen lääkehoitosuunnitelma. Suunnitelmat päivitetään ja henkilöstö perehtyy niihin aina toimintavuoden alussa. Retkiä varten laaditaan yksiköissä ryhmäkohtaisesti retkisuunnitelmat, jokaiselle retkelle. Henkilöstölle järjestetään säännöllisesti ensiapu- ja alkusammutuskoulutuksia.

Kestävä elämäntapa:

- *Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys.*
- *Arjen valinnoilla ja toimilla ilmennetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön.*
- *Edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä.*

Turvallisuus ja kiusaamisen ehkäisy:

- *Turvallisuus jokapäiväisessä toiminnassa on itsestä ja toisista huolehtimista.*
- *Lapset ja henkilöstö pohtivat yhdessä ristiriitoja ja keinoja niiden ratkaisemiseen.*
- *Käytetään MiniVerso-menetelmää kiusaamis- ja riitatilanteissa.*
- *Vahvistetaan lapsen itsearvostusta ja -luottamusta huomioiden ikä- ja kehitystaso*

- Edistetään lasten tunne- ja vuorovaikutustaitoja, hyviä kaverisuhteita sekä hyviä tapoja
- Lisätään lasten valmiuksia suojella itseään turvallisuutta uhkaavissa ja hämmentävissä kiusaamisen, alistamisen, väkivallan ja ahdistelun tilanteissa.
- Ohjataan lapsia kertomaan huolistaan luotettavalle aikuiselle.
- Lapsen vihteet ja kertomukset kiusaamisesta otetaan vakavasti.
- Luodaan turvallinen ja hyväksyvä ilmapiiri.
- Kiusaamista ehkäistään ja käsitellään satujen, kertomusten, keskusteluiden, leikkien ja pienryhmätoiminnan avulla.
- Keskustellaan lapsen kiusaamiskokemuksista huoltajien kanssa varhaiskasvatuskeskustelujen yhteydessä.
- Kiusaamisen ehkäiseminen on koko henkilökunnan tehtävä, minkäänlaista kiusaamista ei hyväksytä.

Kiusaamisen ennaltaehkäisyn suunnitelma:

- Laaditaan ryhmäkohtainen suunnitelma toimintavuosittain.
- Kirjataan toimintavuosisuunnitelmaan.

12. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen sekä esteetön oppimisympäristö. Oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristön käsite sisältää varhaiskasvatuksessa muun muassa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. Oppimisympäristöjä kehitetään siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa ja että ne tukevat lasten terveen itsetunnon sekä sosiaalisten ja oppimisen taitojen kehittymistä. Ergonomia, ekologisuus, viihtyisyys ja esteettömyys sekä tilojen valaistus ja akustiikka, sisäilman laatu ja siisteys otetaan huomioon oppimisympäristöjä rakennettaessa ja kehitettäessä.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Niiden tulee tukea lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä ohjata leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä.

Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mukaan. Henkilöstön tulee ottaa huomioon lasten kiinnostuksen kohteet, yksilölliset taidot ja tarpeet sekä varhaiskasvatuksen toteuttamisen periaatteet (luku 4). Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä, joissa jokaisella yhteisön jäsenellä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Toiminta pedagogisesti tarkoituksenmukaisissa ryhmissä edistää lasten ja henkilöstön keskittymistä sekä lapsilähtöistä toimintaa.

Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen, muita kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön. Turvallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lapsia rohkaistaan kysymään, ja lasten kysymyksiin vastataan.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja kehitetään siten, että ne vahvistavat yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Tämä mahdollistaa perinteisten sukupuolistereotyyppien rikkomisen. Oppimisympäristöissä edistetään lasten kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta sekä tuodaan näkyväksi kulttuurista moninaisuutta.

Luonto sekä pihat, leikkipuistot ja muut rakennetut ympäristöt ovat myös varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina.

Lasten käytössä tulee olla riittävästi monipuolisia ja turvallisia leikki- ja toimintavälineitä, ja niissä on tarvittaessa huomioitava lasten yksilölliset tuen tarpeet. Tieto- ja viestintäteknologia on osa monipuolista ja lasta osallistavaa oppimisympäristöä. Varhaiskasvatuksessa käytetään tieto- ja viestintäteknologiaa tarkoituksenmukaisella tavalla. Lasten omia tieto- ja viestintäteknologisia laitteita, leluja ja muita välineitä käytetään varhaiskasvatuksen järjestäjän määrittämällä tavalla ja niiden käytöstä sovitaan huoltajien kanssa.

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa ja vierailut esimerkiksi kirjastoon, museoon, kulttuuriperintökohteisiin, teatteriin ja huoltajien työpaikoille rikastavat lasten oppimisympäristöjä. Oppimisympäristöjen suunnittelu tarjoaa myös luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille.

PIEKSÄMÄELLÄ

Varhaiskasvatuksessa käytettävät oppimisympäristöt sekä niiden arviointiin liittyvät käytänteet:

Fyysinen oppimisympäristö:

- mahdollistaa lapselle ominaiset tavat toimia (liikkuminen, leikkiminen, tutkiminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu)
- on lapselle turvallinen, terveellinen ja esteetön
- leikkivälineet ovat lapsen saatavilla
- toimintaympäristössä käytetään erilaisia kuvia ympäristön ja tavaroiden hahmottamiseen ja järjestämiseen
- lasten tuotokset ovat esillä lapsiryhmän tiloissa
- hyödynnetään lähiympäristöä sekä luontoa kaikkina vuodenaikoina
- hyödynnetään erilaisten yhteistyökumppaneiden tarjoamia mahdollisuuksia (esimerkiksi kirjasto-, kulttuuri- ja liikuntatoimi)
- käynnit erilaisissa tapahtumissa ja vierailukohteissa
- hyödynnetään ilmainen liikkuminen paikallisbusseilla

Psyykinen ja sosiaalinen ympäristö:

- aikuiset vastaavat lasten ja huoltajien aloitteisiin sekä ottavat ne huomioon toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa
- ilmapiiri on kunnioittava, avoin ja ennakkoluuloton
- kaikki tunteet hyväksytään ja ryhmän aikuiset auttavat lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä
- lapsella on mahdollisuus toimia erikokoisissa pienryhmissä sekä leikkiä myös yksin
- ryhmän säännöt laaditaan yhdessä lapsiryhmän kanssa
- miniverso- menetelmä on käytössä

Tekninen oppimisympäristö:

- lapsiryhmiin hankitaan ajanmukaisia tieto- ja viestintäteknologisia (tvt)- laitteita
- ryhmissä käytetään suunnitelmallisesti tv-laitteita
- lasten leikeissä on esim. käytöstä poistettuja teknisiä koneita

Oppimisympäristön suunnittelu ja arviointi:

- suunnittelussa otetaan huomioon lasten mielipiteet ja kiinnostuksen kohteet
- suunnittelussa huomioidaan myös huoltajien mielipiteet
- arviointia toteutetaan säännöllisesti lapsiryhmän ja huoltajien kanssa koko toimintakauden ajan
- suunnittelua/arviointia tehdään toimintavuosisuunnitelmaa laadittaessa ja tiimipalavereissa

13. Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Yhteistyöllä tuetaan lapsen varhaiskasvatuksen järjestämistä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Vastuu yhteistyön toteutumisesta ja suunnitelmallisuudesta on varhaiskasvatuksen järjestäjillä. He vastaavat myös siitä, että yhteistyötä toteutetaan tarvittaessa monialaisesti.

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa. Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Luottamuksen rakentaminen sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatusyhteistyötä.

Kasvatustyöhön liittyvistä arvoista, tavoitteista ja vastuista keskustellaan sekä henkilöstön kesken että huoltajien kanssa. Yhteistyö on vuorovaikutteista ja edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Yhteistyössä huomioidaan perheiden moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia molemminpuolisen ymmärryksen varmistamiseksi.

Yhteistyöllä voi olla erilaisia tehtäviä ja muotoja lapsen varhaiskasvatuksen aikana. Lasten päivittäiset tapahtumat ja kokemukset jaetaan huoltajien kanssa. Kannustavat ja lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Huoltajan ja henkilöstön havainnot ja keskustelut lapsen päivästä luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle.

Yhteistyön merkitys on erityisen tärkeää siirtymävaiheissa, kuten lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksen aikaisissa siirtymissä, lapsen vaihtaessa päiväkotia tai aloittaessa esiopetuksen. Yhteisellä keskustelulla on erityinen tehtävä laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa (luku 1.3). Yhteistyön merkitys huoltajien kanssa korostuu, kun lasten kehityksen ja oppimisen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa (luku 5). Luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa huoltajien ja henkilöstön välisen yhteistyön myös haastavissa tilanteissa, esimerkiksi huolen herätessä lapsen hyvinvoinnista.

Lasten huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan ja kasvatustyön tavoitteiden suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä hyödynnetään tieto- ja viestintäteknologiaa. Yhteistyö voi tukea myös huoltajien keskinäistä vuorovaikutusta. Huoltajien verkostoituminen ja yhteinen toiminta erilaisissa tilaisuuksissa vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa tukea henkilöstön työlle.

PIEKSÄMÄELLÄ

Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä korostuvat luottamus, kunnioitus, kiireettömyys, kiinnostus ja positiivisuus. Paikallisesti noudatetaan yhtenäisiä käytänteitä perheiden kanssa lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa. Huoltajien mielestä tärkeimpiä yhteistyömuotoja ovat kuulumisten vaihtaminen, yhteiset tapahtumat kuten retket, pihatapahtumat, juhlat ja vanhempainillat sekä sähköisen viestinnän hyödyntäminen.

Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä:

- *varataan tarpeeksi aikaa lapselle ja huoltajalle tutustua uuteen varhaiskasvatuspaikkaan ja henkilöstöön*
- *jokaiselle lapselle laaditaan henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma, jonka toteutumista seurataan ja arvioidaan huoltajien kanssa säännöllisesti*
- *lasten leikeistä ja kokemuksista keskustellaan päivittäin yhdessä lasten ja huoltajien kanssa*
- *huoltajia kannustetaan yhteistyöhön, toiminnan ja toimintaympäristöjen suunnitteluun sekä toteutukseen yhdessä henkilöstön kanssa*
- *huoltajat arvioivat säännöllisesti varhaiskasvatuksen toteutumista ja laatua vastaamalla asiakaskyselyihin*

- **sähköisiä palveluja kehitetään huomioiden asiakashäntöisyys ja asiakkaan tietosuoja, esimerkiksi yksikkökohtaiset facebook-sivut voidaan ottaa käyttöön**

Monialainen yhteistyö

Monialaisen yhteistyön tavoitteena on varmistaa varhaiskasvatuksen toteuttaminen toimintayksiköissä lasten tarpeita vastaavasti. Varhaiskasvatustilain mukaan kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava monialaisessa yhteistyössä ja luotava tarvittavat yhteistyörakenteet.

Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa varhaiskasvatuksen on luontevaa tehdä yhteistyötä. Yhteistyö esimerkiksi opetuksesta, liikunnasta, kirjastosta ja kulttuurista vastaavien tahojen ja muiden lähiympäristön toimijoiden kanssa lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee varhaiskasvatuksen tavoitteita. Kunnan varhaiskasvatuksen ja sen alueella toimivien yksityisten varhaiskasvatustalvelujen tuottajien yhteistyö on tärkeää. Muita varhaiskasvatuksen yhteistyötahoja ovat esimerkiksi järjestöt, seurakunnat, poliisi sekä ravitsemus- ja siivouspalvelut.

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä myös neuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kanssa. Yhteistyön merkitys korostuu, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään. Laajaan terveystarkastukseen sisällytetään varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio alle kouluikäisen lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa huoltajan kirjallisella suostumuksella. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan antama arvio on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä tuen tarpeiden varhaista tunnistamista monialaisessa yhteistyössä.

PIEKSÄMÄELLÄ

Monialaisen yhteistyön tavoitteet, rakenteet ja toimintatavat sekä arvioinnin käytänteet:

- **Yhteistyötä arvioidaan ja kehitetään tarpeen mukaan yhteisissä tapaamisissa varhaiskasvatuksen esimiesten ja yhteistyökumppaneiden kanssa.**

- **Kunnallisessa ja yksityisessä varhaiskasvatuksessa olevien lasten puheterapiapalveluista vastaavat sivistyspalvelujen puheterapeutti, yleisten perhepalveluiden puheterapeutit ja kommunikaatioohjaaja. Puheterapeuttien tehtävänä on arvioida ja kuntouttaa lasten puheen, kielen tai kommunikaation ongelmia. Puheterapian työmuotoina ovat tutkimus, ohjaus ja neuvonta, konsultaatio sekä puheterapia. Huoltajien ja varhaiskasvatuksen henkilöstön ohjaus on myös olennainen osa puheterapiaa.**

- **Yhteistyössä lastenneuvolan kanssa tavoitteena on seurata lapsen kasvua ja kehitystä lapsen huoltajien kanssa. Tarvittaessa ohjataan perhettä hakeutumaan lapsen kehitystä tai perhettä tukevien palvelujen piiriin mm. perheneuvola, puheterapeutti, psykologi. Varhaiskasvatuksessa on käytössä yhteistyölomake 4-vuotiaiden ja tarvittaessa myös 1.5-, 3- ja 5-vuotiaiden neuvolakäyntiä varten. Varhaiskasvatuksen henkilöstö täyttää osaltaan yhteistyölomakkeen, johon kootaan havainnot lapsen kehityksestä. Henkilöstö huolehtii, että 4-vuotislomake tulee täytettyä ja lähetettyä terveydenhoitajalle ennen 4-vuotissyntymäpäivää. Yhteistyön tavoitteena on tunnistaa lapsen ikätasoinen kehitys ja ne kehitysalueet, joissa lapsi tarvitsee tukea ja ohjausta. Lomake lähetetään terveydenhoitajalle huoltajien kanssa käydyn keskustelun jälkeen hyvissä ajoin ennen neuvolakäyntiä. Neuvolakäynnin jälkeen terveydenhoitaja toimittaa kirjallisen palautteen varhaiskasvatukseen. Muita yhteistyömuotoja ovat lisäksi terveydenhoitajien käynnit varhaiskasvatuksen yksiköissä, konsultaatiot sekä yhteistyön kehittämiskokoukset. Lastenneuvolan terveydenhoitajat käyvät säännöllisesti avoimen varhaiskasvatuksen perhekerhoissa, näin huoltajille tarjotaan lisää mahdollisuuksia keskusteluun ja yhteistyöhön terveydenhoitajien kanssa.**

- **Perheneuvola tarjoaa ammattiapua lasten, nuorten ja lapsiperheiden tueksi erilaisissa elämäntilanteissa. Palveluihin kuuluvat mm. lasten psykologiset ja puheenkehitykseen**

liittyvät tutkimukset ja terapiat, huoltajien tukeminen, neuvonta ja perheohjaus. Perheneuvolan ja varhaiskasvatuksen henkilöstö tekevät yhteistyötä kunkin perheen kanssa erikseen sovitulla tavalla.

- Yleisten perhepalvelujen keskeisenä tavoitteena on mahdollisimman varhainen puuttuminen ja avun löytäminen perheiden riskitilanteissa. Varhaiskasvatuksessa tehdään monialaista yhteistyötä lapsiperheiden sosiaalityön, kotipalvelun, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kesken lapsen ja perheen edun sitä vaatiessa. Varhaiskasvatus voi olla esimerkiksi lastensuojelun avohuollon tukipalvelumuoto.

- Esi- ja alkuopetus: Tiiviillä yhteistyöllä varhaiskasvatuksen sekä esi- ja alkuopetuksen välillä rakennetaan jatkumoa kasvatuksesta ja opetuksesta. Lapselle turvataan joustava siirtyminen varhaiskasvatuksesta esiopetuksen kautta kouluun yhdessä sovittujen käytänteiden mukaisesti.

- Muita yhteistyötahoja:

- yksityiset varhaiskasvatuspalvelujen tuottajat
- seurakunta, kulttuuri- ja liikuntatoimi, järjestöt, oppilaitokset, poliisi- ja pelastuslaitos
- varhaiskasvatuksen tukipalveluita tuottavat ruokarata (ruoka- ja laitoshuolto) ja tilapalvelut
- Vaalijala, Mikkelin keskussairaala, Kuopion yliopistollinen sairaala, kuntoutusohjaajat sekä yksityiset terapiapalvelut

14. Pedagogisen toiminnan viitekehys

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista kuvaa kokonaisvaltaisuus. Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista (kuvio 1). Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessä ideoima sekä henkilöstön johdolla suunniteltu toiminta täydentävät toisiaan. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden.

Kuvio 1. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehys

Tavoitteellisen toiminnan perustan luovat arvoperusta, oppimiskäsitys, niihin pohjautuva toimintakulttuuri sekä monipuoliset oppimisympäristöt, yhteistyö ja työtavat. Lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet sekä heidän kasvuympäristönsä liittyvät merkitykselliset asiat ovat toiminnan suunnittelun lähtökohtana. Lähtökohtana ovat myös oppimisen alueet. Laadukkaan pedagogisen toiminnan edellytyksenä on suunnitelmallinen dokumentointi, arviointi ja kehittäminen (osiot Pedagoginen dokumentointi ja Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa). Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ohjaavat osaltaan toiminnan suunnittelua.

Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita tarkennetaan paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. Tavoitteita tarkennettaessa otetaan huomioon varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot, niiden henkilöstörakenne ja muut ominaispiirteet. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmat ovat lapsiryhmän toiminnan suunnittelun lähtökohtia. Toimintaa toteutetaan niin, että jokaisella lapsella

on oikeus edetä oppimisessaan siten, että varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta muodostuu lapselle mielekäs jatkumo.

PIEKSÄMÄELLÄ

Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta perustuu kasvattajien sensitiiviseen, lasta ja perhettä kunnioittavaan vuorovaikutukseen.

Pedagogisen toiminnan lähtökohtana ovat lapsen kiinnostuksen kohteet sekä tarpeet, joita pohditaan vasukeskustelussa yhdessä lapsen ja huoltajien kanssa. Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja heidän yhdessä ideoima suunniteltu toiminta täydentävät toisiaan. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta on kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus.

Lasten osallisuutta varhaiskasvatuksen pedagogiseen toimintaan vahvistetaan havainnoimalla heidän mielenkiintonsa kohteita arjen eri tilanteissa sekä toteuttamalla toimintaa niiden pohjalta. Toimintavuoden aikana kartoitetaan lasten ideoita ja toiveita leikki- ja toimintaympäristöjen sekä toiminnan pedagogista suunnittelua varten.

15. Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnot, dokumentit ja niiden vuorovaikutuksellinen tulkinta muodostavat ymmärrystä pedagogisesta toiminnasta. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lasten ja huoltajien osallistumisen toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen.

Pedagoginen dokumentointi tuottaa tietoa lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella ja monipuolisella tavalla. Yksittäisten dokumenttien, esimerkiksi valokuvien, piirrosten tai henkilöstön havaintojen, avulla voidaan yhdessä lasten kanssa tarkastella heidän kehitystään ja oppimistaan. Lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet tulevat näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin kautta ja ovat toiminnan suunnittelun perusta.

Suunnitelmallisen dokumentoinnin tavoitteena on, että henkilöstö oppii tuntemaan yksittäistä lasta, ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä ryhmän henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen luonnetta. Pedagogisen dokumentoinnin tarkoitus on toteuttaa varhaiskasvatusta lapsilähtöisesti. Dokumentoinnin avulla saatuja tietoja ja ymmärrystä hyödynnetään esimerkiksi työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen muokkaamisessa jatkuvasti lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia (osio Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma). Suunnitelmallista pedagogista dokumentointia tarvitaan myös lasten kehityksen ja oppimisen tuen tarpeiden arvioinnissa (osio Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki).

Pidemmältä aikaväliltä kootut dokumentit ovat tärkeä osa pedagogisen toiminnan arviointia ja henkilöstön toiminnan itsearviointia (osio Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa).

PIEKSÄMÄELLÄ

Havainnointi, dokumentointi ja arviointi ovat toiminnan suunnittelun perusta. Varhaiskasvatushenkilöstö havainnoi lasten toimintaa, havainnot dokumentoidaan ja niitä arvioidaan tiimissä. Dokumentoimalla saadun tiedon avulla henkilöstö arvioi toimintaansa ja muuttaa/ muokkaa toimintaansa niiden mukaisesti. Pedagoisen dokumentointiprosessin

tarkoituksena on lapsen tuntemisen lisääminen sekä oppimisympäristöjen ja toimintatapojen kehittäminen.

Dokumentointitavat valitaan ja niiden käytöstä sovitaan lapsiryhmä kohtaisesti. Dokumentointiin osallistuvat kaikki tiimin jäsenet työnsä ja -tehtäviensä mukaisesti.

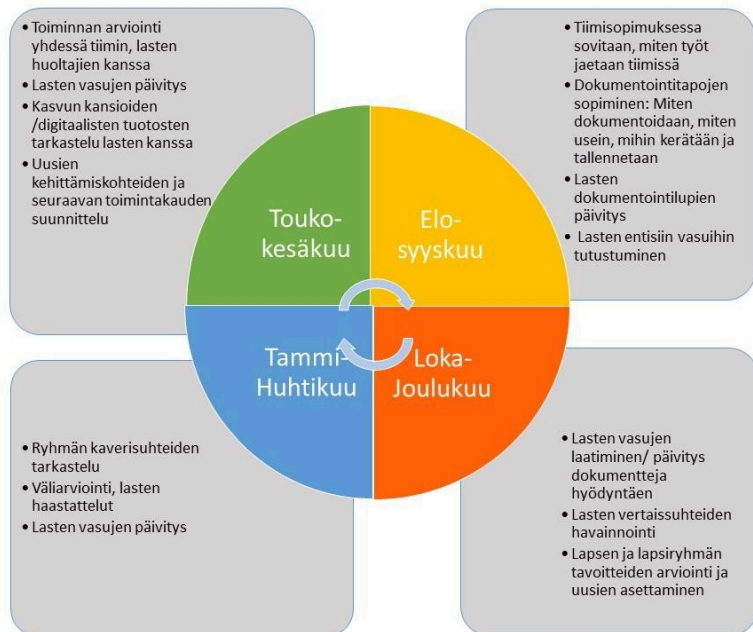
Pedagogisen dokumentoinnin prosessi

Päivittäin:

- Edellisen päivän keskeiset dokumentit
- Havainnointi ja dokumentointi sovitusti
- Tuumaustauot
- Dokumenttien julkaisu, tallennus
- Päiväkirjamerkinnot

Viikoittain:

- Tiimin pedagoginen tuumaustauko
- Lasten tuumaustauot
- Perjantaisin viikon tapahtumien ja kohokohtien läpikäyminen
- Tulevan viikon suunnittelu lasten kanssa

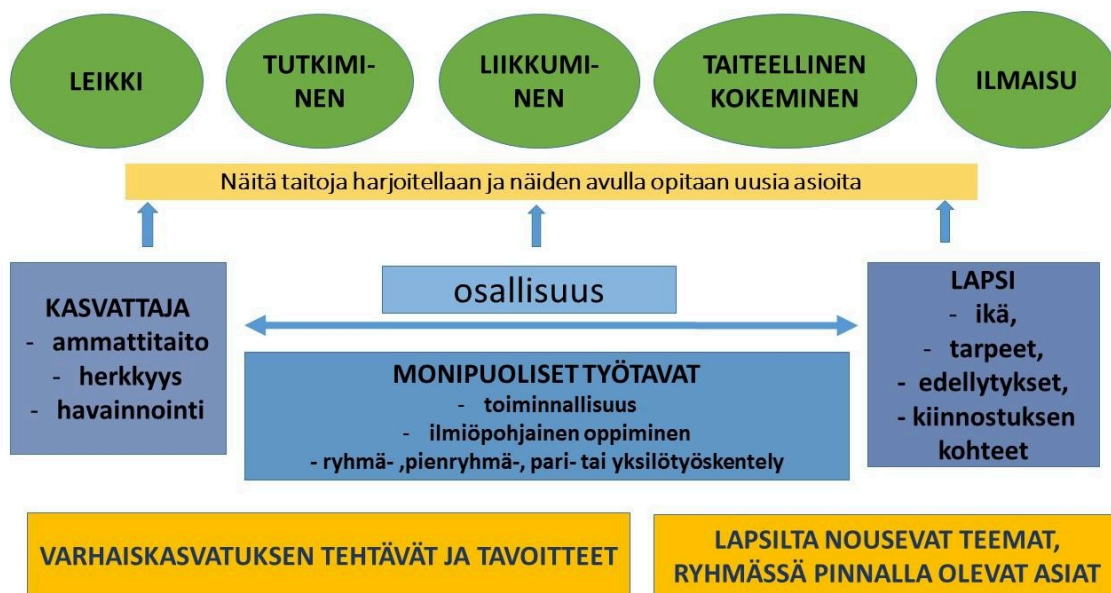
16. Monipuoliset työtavat

Työtapojen valintaa ohjaavat varhaiskasvatukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten ikä, tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Toiminnalliset sekä luovuutta ja osallisuutta edistävät työtavat ovat lapsille luontevia oppimisen tapoja. Tällaisia ovat esimerkiksi lasten omaehtoinen ja ohjattu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu. Tieto- ja viestintäteknologiaa hyödynnetään toiminnassa. Monipuoliset työtavat ovat sekä oppimisen väline että opettelun kohde. Tämän vuoksi on tärkeää, että henkilöstö ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti. Työskennellessä lapsia rohkaistaan kyselemään ja ihmettelemään sekä päättämään ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä.

Henkilöstöltä edellytetään ammattitaitoa ja herkkyyttä tunnistaa eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia. Tämä näkyy muun muassa taitona havaita lasten aloitteita ja tunnetiloja sekä muuttaa ja suunnata omaa toimintaansa niiden mukaisesti. Pienempien lasten aloitteet ovat usein kehollisia ja sanattomia, joten niiden ymmärtäminen ja niihin vastaaminen edellyttävät henkilöstöltä sensitiivistä läsnäoloa ja lapsen hyvää tuntemista.

Lapset ottavat osaa työtapojen suunnitteluun ja valintaan omien edellytystensä mukaisesti. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan sekä kokeilla erilaisia työtapoja. Työtapojen vaihteleva käyttö tarjoaa eri-ikäisille ja eri tavoin oppiville lapsille onnistumisen kokemuksia. Monipuoliset työtavat edellyttävät monipuolisia oppimisympäristöjä. Työtapojen käytössä hyödynnetään henkilöstön ja lasten osaamista sekä kokeillaan ja kehitetään uusia työtapoja.

PIEKSAMÄELLÄ

17. Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Leikki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Leikissä lapsi oppii, mutta lapselle itselleen leikki ei ole tietoisesti oppimisen väline vaan tapa olla ja elää sekä hahmottaa maailmaa. Kokemukset, jotka herättävät lapsissa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin.

Lapselle leikin merkitys syntyy leikistä itsestään. Leikki tuottaa lapsille iloa ja mielihyvää. Leikkiessään lapset ovat aktiivisia toimijoita: he jäsentävät ja tutkivat ympäröivää maailmaa, luovat sosiaalisia suhteita sekä muodostavat merkityksiä kokemuksistaan. Leikissä lapset rakentavat käsitystä itsestään ja muista ihmisistä. Leikkiessään lapset sekä jäljittelevät että luovat uutta ja muuntavat näkemäänsä. Samalla he mallintavat ja testaavat haaveitaan ja toiveitaan. Mielikuvitus mahdollistaa sen, että lapset voivat kokeilla erilaisia rooleja ja ideoita, joita he muuten eivät voisi toteuttaa. Leikkiessään lapset voivat käsitellä itselleen vaikeita kokemuksia. Leikissä on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä.

Leikissä yhdistyvät keskeiset oppimista edistävät elementit: innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen. Leikki kehittyy ja saa eri muotoja kokemusten karttuessa. Henkilöstön ja lasten sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus luovat perustan ajattelun ja kielen kehitykselle sekä kehittyville leikkitaidoille. Lapset havainnoivat, kokeilevat ja oppivat yhteisön sääntöjä leikissä. Ryhmässä leikkiessään lapset oppivat säätelemään tunteitaan ja tahtomistaan sekä huomioimaan toisten ihmisten näkökulmia. Yhteisöllisyys kasvaa leikin kautta ja vahvistaa myönteistä tunneilmastoa.

Leikki on varhaiskasvatuksen keskeinen työtapana. Pedagogisessa toiminnassa voidaan leikin juonen kehittämissä ja leikkimaailmojen rakentamisessa yhdistää esimerkiksi draamaa, improvisaatiota tai satuja. Henkilöstön tulee tiedostaa keskittyneen tutkimisen, spontaanin luovan ilmaisun sekä vauhdikkaiden liikunta- ja peuhausleikkien merkitys lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle. Eri tilanteita voi rikastaa leikinomaisuudella. Lorut, sanaleikit, laulut ja yhteinen hassuttelu vahvistavat myönteistä ilmapiiriä, mikä tukee oppimista ja hyvinvointia.

Henkilöstön tehtävä on turvata leikin edellytykset, ohjata leikkiä sopivalla tavalla ja huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Henkilöstön tulee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti tukea lasten leikin kehittymistä sekä ohjata sitä joko leikin ulkopuolelta tai olemalla itse mukana leikissä. Henkilöstön fyysinen ja psyykinen läsnäolo tukee lasten välistä vuorovaikutusta ja ehkäisee ristiriitatilanteiden syntymistä.

Henkilöstön tulee havainnoida ja dokumentoida lasten leikkiä. Leikin havainnointi lisää henkilöstön ymmärrystä lasten ajattelusta ja kiinnostuksen kohteista sekä heidän tunteistaan ja kokemuksistaan. Havainnoita käytetään leikin ja muun toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Henkilöstöltä edellytetään herkkyyttä ja ammattitaitoa sekä sukupuolisensitiivisyyttä havaita lasten leikkialoitteita ja vastata niihin sopivalla tavalla.

Pitkäkestoiseen leikkiin tarvitaan aikaa, rauhaa ja tilaa sekä sopivia ja lasten saatavilla olevia leikkivälineitä ja materiaaleja. Oppimisympäristöjen tulee joustaa leikkien mukaan, sillä leikit eivät välttämättä pysy paikallaan niille nimetyissä tiloissa.

Lasten kulttuurin ja lapsille suunnatun median tunteminen auttaa henkilöstöä ymmärtämään lasten leikkejä. Myös erilaiset pelit ja digitaaliset välineet tarjoavat niihin monenlaisia mahdollisuuksia. Leikkiin kannustavassa oppimisympäristössä myös aikuinen on oppija. Henkilöstö keskustelee leikin merkityksestä ja lasten leikkeihin liittyvistä havainnoista huoltajien kanssa. Tällä tavoin voidaan edistää leikkien jatkumista kotona tai varhaiskasvatuksessa.

PIEKSÄMÄELLÄ

Luodaan toimintakulttuuri, joka tunnustaa leikin pedagogisen merkityksen.

- *Rakennetaan toimintaympäristö, joka innostaa leikkimään.*
- *Hyödynnetään sisätilat, pihapiiri, lähiympäristö ja luonto.*
- *Erilaiset lelut, materiaalit ja välineet ovat lasten tiedossa ja saatavilla.*
- *Mahdollistetaan pitkäkestoinen leikki sekä leikin jatkuminen.*
- *Pienryhmissä lapsilla on mahdollisuus keskittyä omaan leikkiin.*
- *Leikeistä nousevat teemat kertovat lapsille ajankohtaisista ja tärkeistä asioista. Niitä hyödynnetään yhteisen toiminnan suunnittelussa.*
- *Mieluisan leikin valinnassa voidaan käyttää apuna esim. kuvia.*
- *Leikkiessä sosiaalisia taitoja opetellaan omia näkemyksiä esiin tuoden ja neuvotellen.*
- *Mukaan pääseminen tasavertaisena leikkijänä vahvistaa lapsen tunnetta osallisuudesta ja yhteisöllisyydestä.*
- *Leikkiville lapsille ja aikuisille annetaan leikkirauha.*
- *Lapselle annetaan mahdollisuus leikkiä myös yksin.*

Aikuisen rooli leikissä

- *Aikuisen tehtävänä on luoda ilmapiiri, joka kannustaa lasta käyttämään omaa mielikuvitustaan ja lapsen omanlaiselle ilmaisulle jää tilaa.*
- *Lapsille jätetään tilaa kehittää leikin kulkua haluamaansa suuntaan.*
- *Aikuinen huomioi lasten leikkialoitteet ja luottaa lapsen kykyyn ideoida ja rakentaa leikkiä.*
- *Osa lapsista tarvitsee leikkimiseen enemmän apua.*
- *Pienimmillekin leikkijöille tarjotaan mahdollisuuksia tutustua eri leikkeihin.*
- *Aikuinen seuraa ja havainnoi lasten leikkiä.*
- *Sensitiivinen aikuinen näkee millaiseen rooliin häntä leikissä tarvitaan.*
- *Lasten kanssa leikkivän aikuisen tehtävänä on rikastuttaa leikkiä ja varmistaa leikin tasavertainen sujuminen.*

18. Oppimisen alueet

Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Ne ohjaavat henkilöstöä monipuolisen ja eheytyneen pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa. Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista. Oppimisen alueet eivät ole erikseen toteutettavia, toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaisesti. Oppimisen alueet on ryhmitelty esiopetussuunnitelman perusteiden mukaisesti viideksi kokonaisuudeksi:

- Kielten rikas maailma
- Ilmaisun monet muodot
- Minä ja meidän yhteisömme
- Tutkin ja toimin ympäristössäni
- Kasvan, liikun ja kehityn.

Ehetytty pedagoginen toiminta mahdollistaa asioiden ja ilmiöiden laaja-alaisen tarkastelun ja tutkimisen. Lasten mielenkiinnon kohteet ja kysymykset ovat toiminnan keskeinen lähtökohta. Aihepiirit voivat nousta esimerkiksi leikeistä, saduista, retkistä tai spontaaneista vuorovaikutustilanteista lasten ja henkilöstön kesken tai lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Tapa, jolla oppimisen alueiden tavoitteita käsitellään, vaihtelee valittujen aihepiirien, tilanteiden ja lasten oppimisen mukaan. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että pedagoginen toiminta edistää eri-ikäisten lasten kehitystä ja oppimista.

18.1. Kielten rikas maailma

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten **kielellisten taitojen** ja **valmiuksien** sekä **kielellisten identiteettien** kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen (osio Laaja-alainen osaaminen). Lisäksi se on yhteydessä muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvään laaja-alaiseen osaamiseen. Kehittyvät kielelliset taidot avaavat lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Sen avulla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita ja asioita sekä toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Lasten kielellistä kehitystä tukee monipuolinen varhaiskasvatuksen kieliympäristö sekä yhteistyö huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa lapsille annetaan kannustavaa ja johdonmukaista palautetta heidän kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan.

Lapset voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä, joiden kehittyminen ja käyttäminen voi olla tilanteittain eriytynyttä. Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä. Kotien tavat käyttää kieltä ja olla vuorovaikutuksessa vaihtelevat, ja kodeissa voidaan puhua useita kieliä. Kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta tehdään varhaiskasvatuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Tämä osaltaan tukee lasten kielellisten identiteettien kehittymistä. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia varhaiskasvatuksessa käsitellään osiossa Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia.

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että samanikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. **Kielelliset identiteetit kehittyvät**, kun lapsia ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.

Vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja siitä, että heidän aloitteisiinsa vastataan, ovat tärkeitä. Henkilöstön sensitiivisyys ja reagointi myös lasten non-verbaaleihin viesteihin on keskeistä. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan kannustamalla lapsia kommunikoimaan toisten lasten ja henkilöstön kanssa.

Lasten **kielen ymmärtämisen taitoja** tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen tukevat lasten sanavarannon kehittymistä. Erilaisissa varhaiskasvatuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia.

Lasten **puheen tuottamisen taitojen** kehittymistä seurataan ja ohjataan. Lapsia rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Tämä auttaa lapsia käyttämään ja ymmärtämään puhuttua kieltä. Lasten kanssa kiinnitetään vähitellen huomiota myös äänensävyihin ja äänenpainoihin.

Lasten **kielen käyttötaitoja** ohjataan ja kielen käyttöä pohditaan yhdessä lasten kanssa eri tilanteissa. Tavoitteena on tilannetietoisien kielen käytön vahvistuminen. Lasten kanssa harjoitellaan kertomista, selittämistä ja puheen vuorottelua. Lisäksi eläytyminen, huumorin käyttö sekä hyvien tapojen opettelu vahvistavat lasten kielen käyttötaitoja. Tutustuminen erilaisiin teksteihin tukee kielen käyttötaitojen kehittymistä ja auttaa lapsia havaitsemaan puhutun ja kirjoitetun kielen eroja.

Lasten kielellinen ilmaisu monipuolistuu, kun heidän **kielellinen muistinsa** ja **sanavarantonsa** laajenee. Henkilöstön tehtävä on tukea tietoisesti tätä kehitystä. Kielellisen muistin kehittymistä tukevat esimerkiksi lorujen ja laululeikkien käyttö. Kielellä leikittely, nimeäminen sekä kuvaavien sanojen käyttäminen edistävät lasten kielellisen muistin ja sanavarannon kehittymistä. Kiireetön keskustelu ja lukeminen sekä tarinoiden kerronta tarjoavat mahdollisuuksia pohtia sanojen ja tekstien merkityksiä ja opetella uusia käsitteitä asiayhteyksissä.

Lähiympäristön eri kielten havainnointi tukee lasten **kielitietoisuuden kehittymistä**. Henkilöstön tehtävänä on herättää ja lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä vähitellen

myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielen havainnoinnin ja tutkimisen avulla suunnataan lasten huomiota sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänteisiin. Lapsia rohkaistaan kirjoittamaan ja lukemaan leikillisesti.

Varhaiskasvatuksessa käytetään rikkaita ja vaihtelevia tekstejä. Lasten kanssa tutustutaan monipuolisesti lastenkirjallisuuteen. Lapsille kerrotaan tarinoita, ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Lasten kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan. Monilukutaitoa tukevassa varhaiskasvatuksessa puheen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, auditiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä.

PIEKSÄMÄELLÄ

18.2. Ilmaisun monet muodot

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten **musiikillisen, kuvallisen** sekä **sanallisen ja kehollisen ilmaisun** kehittymistä sekä tutustuttaa heitä eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvaa sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle. Kulttuuriperintöön, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osaamista myös monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueilla.

Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä. Varhaiskasvatuksessa lapsille tarjotaan mahdollisuuksia nähdä ja kokea monipuolisesti taidetta ja muuta kulttuuria. Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät kokemukset vahvistavat lasten kykyä omaksua, käyttää ja tuottaa kulttuuria. Samalla lapset oppivat ymmärtämään taiteen ja kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa.

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen ilmaisu tarjoaa lapsia motivoivia keinoja havaintojen, tunteiden ja luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan moniaistisesti, erilaisia työtapoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa

hyödyntäen. Oppimisympäristöjen esteettisyys, innostavuus, saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit sekä riittävä ohjaus ovat merkityksellisiä ilmaisumuotoihin tutustuttaessa.

Taidekasvatus sisältää sekä spontaania että ennalta suunniteltua toimintaa. Ilmaisun ja oppimisen prosesseissa korostuu kokeilu, tutkiminen, tekemisen eri vaiheiden harjoittelu ja niiden dokumentointi. Jokaisen lapsen yksilöllistä ilmaisua tuetaan ja lasten yhteisille luoville prosesseille annetaan riittävästi aikaa ja tilaa. Henkilöstön, lasten ja yhteistyökumppaneiden erityisosaamisen hyödyntäminen rikastuttaa taidekasvat

Varhaiskasvatuksen **musiikillisen ilmaisun** tavoitteena on tuottaa lapsille musiikillisia kokemuksia sekä vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsia ohjataan elämykselliseen kuuntelemiseen ja ääniympäristön havainnointiin. Lasten valmiudet hahmottaa musiikkia sekä äänen kestoa, tasoa, sointiväriä ja voimaa kehittyvät leikinomaisen musiikillisen toiminnan kautta. Heidän kanssaan lauletaan, loruillaan, kokeillaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan musiikin mukaan. Lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmeistä ja kehosoittamisesta. Lapsia rohkaistaan käyttämään mielikuvitustaan ja ilmaisemaan musiikin herättämiä ajatuksia ja tunteita esimerkiksi kertoen, kuvallisesti ilmaisten tai tanssien. Lapset saavat myös kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista ja esiintymistilanteiden tuomasta onnistumisen ilosta.

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä. Lapset harjoittavat kuvallista ajatteluaan, havainnointiaan ja kuvien tulkintaa monipuolisen kuvailmaisun avulla. Kuvan tekemisen taitoja kehitetään moniaistisesti sekä yhteyksiä muihin ilmaisun muotoihin rakentaen. Lapset kokeilevat erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja esimerkiksi maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tekemiään kuvia, taideteoksia, mediasisältöjä, esineitä sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Suunnittelutaitoja, luovaa ongelmaratkaisua, rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta harjoitellaan käsityöllisen toiminnan kuten muovailun, rakentelun, ompelun ja nikkaroinnin avulla. Käsityöllisen toiminnan ja ilmaisun tavoitteena on tarjota lapsille tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa sekä nautintoa työskentelystä, jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyvät. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia itse kokeilla, tutkia ja yhdistellä erilaisia pehmeitä ja kovia materiaaleja sekä opetella työskentelyssä tarvittavia tekniikoita. Lapset saavat ideoida ja toteuttaa erilaisia teoksia ja esineitä. Lasten käsityöllisessä toiminnassa voidaan tarkastella ja hyödyntää sekä lasten taustoihin liittyviä että paikallisia käsityöperinteitä.

Lapsia rohkaistaan **sanalliseen ja keholliseen ilmaisuun** esimerkiksi draaman, tanssin ja leikin keinoin. Tavoitteena on, että harjoitukset ja leikit tarjoavat lapsille mahdollisuuden monipuoliseen kielelliseen ja keholliseen kokemukseen, ilmaisuun ja viestintään. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työstetään yhdessä. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta, toteutetusta ja arvioidusta luovasta prosessista. Toiminnassa hyödynnetään monipuolisesti esimerkiksi lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teatterin eri muotoja, tanssia ja sirkusta.

PIEKSÄMÄELLÄ

ILMAISUN MONET MUODOT

MUSIIKILLINEN ILMAISU

- erilaiset soittimet
- laulu, tanssi, improvisointi ja esiintyminen
- kuunnellaan ja havainnoidaan ääniympäristöä
- musiikki liikunnassa, rentoutumisessa ja tunteiden tulkina
- musiikkitapahtumat

KUVALLINEN ILMAISU

- lapsen luovuus, ideointi
- erilaisiin materiaaleihin, välineisiin ja tekniikoihin tutustuminen
- omien ja toisten lasten tuotosten havainnointi
- taidenäyttelyt, vierailut

SANALLINEN JA KEHOLLINEN ILMAISU

- lasten kirjallisuuden hyödyntäminen
- lasten omat esitykset, draama, improvisointi
- mielikuvitus- ja roolileikit
- pöytä-, nukke-, varjoteatteri
- vierailut

Ilmaisun monet muodot. Taiteellinen kokeminen

18.3. Minä ja meidän yhteisömme

Lasten elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään **eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden** sekä **median** näkökulmista. Toiminnassa voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. Minä ja meidän yhteisömme -oppimisen alue tukee erityisesti lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista.

Eettisen ajattelun taitojen kehittymistä tuetaan pohtimalla lasten kanssa eri tilanteissa esiintyviä tai lapsia askarruttavia eettisiä kysymyksiä. Teemat voivat liittyä esimerkiksi ystävyyteen, oikean ja väärän erottamiseen, oikeudenmukaisuuteen tai pelon, surun ja ilon aiheisiin. Eettisiä kysymyksiä käsitellään lasten kanssa niin, että he voivat tuntea olonsa turvalliseksi ja hyväksytyksi. Lasten kanssa pohditaan myös ryhmän sääntöjä ja niiden perusteita.

Varhaiskasvatuksen **katsomuskasvatuksessa** yhteisen tutustumisen kohteena ovat ensisijaisesti lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. Uskonnotuutta tarkastellaan katsomusten rinnalla. Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja niihin liittyviin perinteisiin. Luontevia tapoja tarkastella katsomuksia ovat esimerkiksi vuodenkiertoon liittyvät juhlat ja tapahtumat sekä päivittäiset tilanteet, kuten pukeutuminen tai ruokailu. Lasten ihmettelylle annetaan tilaa, ja heidän kanssaan pohditaan heitä askarruttavia elämänskysymyksiä. Katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen. Katsomuskasvatus tukee muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista.

Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen. Lisäksi tarkastellaan lasten kasvuympäristöjen moninaisuutta.

Lapsille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Tärkeitä tiedon lähteitä ovat lapset ja heidän henkilöhistoriansa, lähiyhteisön jäsenet, esineistöt ja ympäristöt. Lisäksi voidaan hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta heidän omasta kulttuuriperinnöstään. Menneeseen aikaan voidaan tutustua esimerkiksi lasten isovanhempien lapsuuden leikkien ja musiikin avulla.

Nykyhetkeä tarkastellaan käsittelemällä lasten kanssa heitä askarruttavia tai kiinnostavia ajankohtaisia asioita. Lasten kanssa tarkastellaan myös lähiyhteisön moninaisuutta sitä kunnioittaen. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus. Tavoitteena on kasvattaa lapsia ymmärtämään, että ihmiset ovat erilaisia mutta samanarvoisia.

Menneisyyden ja nykyisyyden lisäksi on tärkeää pohtia tulevaisuutta ja sitä, miten voimme vaikuttaa suotuisan tulevaisuuden toteutumiseen. Tulevaisuuden pohdinta voi liittyä esimerkiksi tulevan vuodenajan leikkien tai oman oppimisympäristön suunnitteluun. Lasten kanssa voidaan esimerkiksi rakentaa tulevaisuuden mielikuvitusmaailmoja tai pohtia tulevaa lapsia kiinnostavien ammattien kautta.

Varhaiskasvatuksessa **mediakasvatuksen** tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään. Lasten kanssa tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Lasten elämään liittyvää mediasisältöä ja sen todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla harjoitellaan kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä. Lapsia ohjataan käyttämään mediaa vastuullisesti ottaen

huomioon oma ja toisten hyvinvointi. Mediassa esiintyviä teemoja voidaan käsitellä lasten kanssa esimerkiksi liikunnallisissa leikeissä, piirtämällä tai draaman keinoin.

PIEKSAMÄELLÄ

Katsomuskasvatus on yleissivistävää ja sitä toteutetaan osana varhaiskasvatuksen pedagogistatoimintaa. Varhaiskasvatuksen katsomuskasvatus on uskonnollisesti sitouttamaton (OPH-55-2018). Varhaiskasvatuksen henkilöstö toimii ammatillisesti katsomuksellisesti moninaisessa ympäristössä omasta katsomuksestaan riippumatta (OPH-15/05/2018).

- *Kulttuurihistorialliset ja kirkolliset pyhät otetaan huomioon toimintavuosisuunnitelmassa.*
- *Yhteistyötä eri kirkkojen ja seurakuntien kanssa voidaan tehdä esimerkiksi tutustumalla kirkkorakennuksiin tai osallistua kyseisissä tiloissa pidettäviin konsertteihin tai tapahtumiin.*
- *Seurakuntien järjestämien juhlien, tapahtumien ja uskonnollisten tilaisuuksien ajalle on varhaiskasvatuksen järjestettävä lapsille vaihtoehtoista toimintaa. Tapahtumista ja vaihtoehtoisesta toiminnasta on tiedotettava huoltajille hyvissä ajoin. Huoltajilla on oltava aito vapaus valita kumpaan toimintaan lapsi kulloinkin osallistuu. Esimerkiksi viikko-ohjelmassa mainitaan joulukirkko ja vaihtoehtoisesti jouluun liittyvä satutuokio.*

Pieksämäen seurakunnan kanssa tehtävä yhteistyö:

Kynttilähetket:

- *srk:n lapsityöntekijät pitävät kynttilähetken n. kerran kuukaudessa päiväkodeissa ja ryhmiksissä*
- *kynttilähetkien sisältö ja sanoitus toteutetaan katsomuskasvatuksen hengessä*
- *tilassa voi olla alttari, jossa kynttilä, risti ja Raamattu sekä käytetään liturgisia värejä (juhlakauden värit)*
- *ei rukoilemista, ei siunaamista*
- *lasten virsiä voidaan laulaa*

Tapahtumat:

- *erilaiset urkukonsertit ja kirkkovierailut*

- *lasten joulu- ja pääsiäiskirkot*
- *eskarikirkkoa ei järjestetä päiväkodin tapahtumana > seurakunta järjestää ja päiväkodissa voidaan välittää kutsut*

Sitä tietää että on kevät, kun sirkus tulee Pieksämäelle

18.4. Tutkin ja toimin ympäristössäni

Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Varhaiskasvatus tukee lasten **matemaattisen ajattelun** kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan. Varhaiskasvatukseen sisältyy myös **ympäristökasvatusta** ja **teknologiakasvatusta**. Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina

ja oppijoina. Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa **matemaattisen ajattelunsa** eri vaiheissa oleville lapsille. Lapset tutustuvat matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisen ja leikinomaisen toiminnan myötä. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota päivittäisissä tilanteissa ja lähiympäristössä ilmeneviin muotoihin, määriin ja muutoksiin. Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan ilmaisemalla ja tarkastelemalla niitä esimerkiksi kehollisesti tai eri välineiden ja kuvien avulla. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia luokitella, vertailla ja asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia ja muutoksia. Lapsia kannustetaan myös oppimisympäristöön liittyvien ongelmien löytämisessä, pohtimisessa ja päättelyssä sekä ratkaisujen etsimisessä.

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti vuorovaikutteisissa tilanteissa, esimerkiksi leikkiä ja lapsia houkuttelevia materiaaleja hyödyntäen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä ja taitojen karttuessa liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa mukaan. Lukujonotaitoja ja nimeämistä voidaan kehittää esimerkiksi lorujen ja riimien avulla. Lasten kanssa kokeillaan mittaamista ja harjoitellaan sijainti- ja suhderekäsitteitä esimerkiksi liikuntaleikeissä, piirtäen tai eri välineiden avulla.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tilan ja tason hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan kappaleita ja muotoja sekä leikkimään niillä. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Aikakäsitettä avataan esimerkiksi vuorokauden- ja vuodenaikoja havainnoimalla.

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestävää elämäntapaa. Ympäristökasvatus sisältää kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Lähiluonto sekä rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita että oppimisympäristöjä.

Luonnossa ja rakennetussa ympäristössä retkeily sekä ympäristön tutkiminen ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Myönteisten kokemusten kautta lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja lähiympäristöstä ja hänen ympäristösuhteensa vahvistuu. Luonnon ilmiöitä havainnoidaan eri aistein ja eri vuodenaikoina. Niistä keskustellaan ja niitä tutkitaan. Samalla opetellaan ympäristöön liittyvien käsitteiden käyttöä. Eri kasvi- ja eläinlajien tunnistamisen harjoittelu vahvistaa luonnon tuntemusta. Lasten kanssa opetellaan etsimään tietoa heitä kiinnostavista asioista. Luonto voi olla myös esteettisen kokemuksen ja rauhoittumisen paikka.

Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella edistetään kestävään elämäntapaan kasvamista sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittamista. Näitä käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin.

Teknologiakasvatuksen tavoitteena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, etsimään niihin yhdessä vastauksia ja tekemään päätelmiä.

Lasten kanssa havainnoidaan arjessa esiintyviä teknisiä ratkaisuja ja tutustutaan tietoteknologisiin laitteisiin sekä niiden toimintaan. Eryistä huomiota kiinnitetään koneiden ja laitteiden turvalliseen käyttöön. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa omia ideoitaan esimerkiksi rakennellen eri materiaaleista sekä kokeilla eri laitteiden toimintaa. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Pulmia ratkotaan ja onnistumisista iloitaan yhdessä. Tavoite on, että lasten omakohtaisten kokemusten myötä herää ymmärrys siitä, että teknologia on ihmisen toiminnan aikaansaamaa. Toiminnassa voidaan hyödyntää lähiympäristön teknologisia ratkaisuja, esimerkiksi leluja, ja tutkia niiden toimintaperiaatteita.

TUTKIN JA TOIMIN YMPÄRISTÖSSÄNI

MATEMAATTINEN AJATTELU

- tuetaan matemaattisen ajattelun kehittymistä ja vahvistetaan myönteistä suhtautumista matematiikkaan
- lapsia ohjataan kiinnittämään huomio matemaattisiin asioihin päivittäisissä tilanteissa ja lähiympäristössä
- muodot, määrät, muutokset, luokittelu, vertailu, järjestykseen asettaminen, lukumäärät, mittaaminen, sijainti- ja suhdekäsitteet, geometria, vuorokauden- ja vuodenaajat

YMPÄRISTÖKASVATUS

- oppiminen ympäristöstä, oppiminen ympäristössä, toimiminen ympäristön puolesta
- luonto ja rakennettu ympäristö sekä oppimisen kohteita että oppimisympäristöjä
- ohjataan kestävään elämäntapaan
- retket, tutkiminen, havainnointi, kasvi- ja eläinlajien tunnistaminen, tiedon hankinta

TEKNOLOGIA-KASVATUS

- ohjataan havainnoimaan ympäristön teknologiaa
- kiinnitetään erityinen huomio koneiden ja laitteiden turvalliseen käyttöön
- lasten omat ideat esim. rakennellen erilaisista materiaaleista
- kokeillaan eri laitteiden toimintaa

"Tuo mato on ainakin kymmenentoista pitkä".

18.5. Kasvan, liikun ja kehityn

Kasvan, liikun ja kehityn -oppimisen alueeseen sisältyy **liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä tavoitteita. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on innostaa lapsia **liikkumaan** monipuolisesti sekä kokemaan liikunnan iloa. Lapsia kannustetaan ulkoiluun ja liikunnallisiin leikkeihin kaikkina vuodenaikoina. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on riittävästi mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikuntaan sekä sisällä että ulkona. Liikuntakasvatuksen tulee olla säännöllistä, ja lapsilähtöistä, monipuolista ja tavoitteellista. Riittävä fyysinen aktiivisuus on tärkeää lapsen terveelle kasvulle, kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Fyysisellä aktiivisuudella tarkoitetaan erilaisia ja kuormittavuudeltaan eritasoisia liikunnan tapoja, kuten leikkimistä sisällä ja ulkona, retkeilyä sekä ohjattuja liikuntatuokioita. Ryhmässä liikkuminen kehittää lasten sosiaalisia taitoja, kuten vuorovaikutus- ja itsesäätelytaitoja. Fyysisen aktiivisuuden tulee olla luonteva osa lapsen päivää. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia innostetaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja, kuten tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja. Liikkumisessa hyödynnetään eri aisteja sekä erilaisista materiaaleista valmistettuja, liikkumaan innostavia välineitä. Lasten liikkumisen tulee vaihdella luontevasti kestoiltaan, intensiteetiltään ja nopeudeltaan. Lasten tulee saada kokemuksia yksin, parin ja ryhmän kanssa liikkumisesta. Varhaiskasvatuksessa lapset saavat kokemuksia erilaisista liikuntaleikeistä, kuten perinteisistä pihaleikeistä sekä satu- tai musiikkiliikunnasta. Eri vuodenaikojia tulee hyödyntää siten, että lapset saavat mahdollisuuksia opetella kullekin vuodenaikalle tyypillisiä tapoja ulkoilla.

Säännöllisellä ja ohjatulla liikunnalla on tärkeä merkitys lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja motoriselle oppimiselle. Tämän vuoksi lasten motoristen taitojen suunnitelmallinen havainnointi on tärkeää. Henkilöstön tulee suunnitella päivän rakenne, sisä- ja ulkoympäristö sekä toiminnan sisällöt niin, että lapset voivat monipuolisesti nauttia liikkumisesta eri tilanteissa. Liikuntavälineiden tulee olla lasten käytettävissä myös omaehtoisien liikunnan ja leikin aikana. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan liikuntavälineiden turvallisuus.

Ruokakasvatuksen tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Lapsia ohjataan omatoimiseen ruokailuun ja monipuoliseen, riittävään syömiseen. Päivittäiset ateriahetket järjestetään kiireettömässä ilmapiirissä opetellen ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syömisen kulttuuria. Eri aistien avulla ja tutkimalla tutustutaan ruokiin, niiden alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja makuominaisuuksiin. Ruoasta keskusteleminen, tarinat ja laulut edistävät lasten ruokasanaston kehittymistä.

Varhaiskasvatuksessa pohditaan yhdessä lasten kanssa **terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä asioita. Lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta hygieniastaan tuetaan. Lasten kanssa keskustellaan liikkumisen, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkityksestä hyvinvoinnille ja terveydelle. Lasten kanssa opetellaan turvallisuuteen liittyviä asioita päivittäisissä tilanteissa. Näitä voivat olla muun muassa pukeutumis-, ruokailu-, leikki- sekä ulkoilutilanteet. Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumista ja turvalliseen liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja tapoja. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä.

PIEKSÄMÄELLÄ

KASVAN, LIIKUN JA KEHITYN

Terveys:

- ympäristö- ja henkilökohtainen hygienia
- riittävä liikunta ja lepo
- hyvät ihmissuhteet
- tunnetaitokasvatus

Turvallisuus:

- turvataitokasvatus
- mediataitokasvatus
- kiusaamisen ehkäiseminen
- miniverso

Ruokakasvatus:

- varhaiskasvatuksen ruokasuositukset
- monipuolinen ja terveellinen ruoka
- maistamisen opettelu
- ruokailutilanteiden harjoittelu
- hyvät pöytätavat
- kiireetön ja rauhallinen ruokailutilanne

Liikkuminen:

- monipuolisen liikunnan mahdollistaminen
- erilaisiin liikuntapaikkoihin, -muotoihin ja -välineisiin tutustuminen
- motoriset perustaidot
- liikkumisen ilo sisällä ja ulkona

19. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kieleen ja kulttuuriin liittyvien näkökohtien katsotaan koskevan jokaista varhaiskasvatukseen osallistuvaa lasta. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet nähdään yhteisöä myönteisellä tavalla rikastuttavana. Kieli- ja kulttuuritietoisessa varhaiskasvatuksessa kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi varhaiskasvatuksen kokonaisuutta.

Varhaiskasvatustilanteiden mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä. Viittomakieltä käyttävälle lapselle voidaan antaa varhaiskasvatusta viittomakielellä. Varhaiskasvatusta voidaan antaa myös romanikielellä. Varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Tällöin tulee huolehtia myös lasten äidinkielenä olevan suomen/ruotsin kielen taidon kehittymisen tukemisesta. Henkilöstön, huoltajien ja eri kulttuuriyhteisöjen keskinäisellä yhteistyöllä edistetään lasten ja perheiden kulttuuriperinteen jatkumista ja tuetaan lasten mahdollisuutta ilmentää omia kulttuuritaustojaan. Kaksi- ja monikielisissä ympäristöissä lapsia rohkaistaan vuorovaikutukseen.

Varhaiskasvatukseen osallistuu lapsia, jotka puhuvat äidinkielenään sekä **ruotsia** että **suomea**. Näiden kaksikielisten lasten kielellisen kehityksen sekä identiteettien kehityksen kannalta on tärkeää, että molempia kieliä tuetaan ja lapsia kannustetaan niiden käyttöön.

Saamelaislasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelaista identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus opetella saamelaisia perinnetietoja ja -taitoja. Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, jonka oikeuksista omaan kieleen ja kulttuuriin on säädetty perustuslaissa. Toiminnassa hyödynnetään lähiympäristöä sekä yhteistyötä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Silloin kun varhaiskasvatus järjestetään jollakin kolmesta saamen kielestä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen kehittymistä, ymmärtämistä ja käyttöä. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, oppia saamen kieltä ja saamen kielellä. Henkilöstö vahvistaa saamen kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Romanilasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten myönteistä identiteettiä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan sekä lisätä lasten osallisuutta yhteiskunnassa. Lisäksi tuetaan lasten kielellistä kehitystä yhteistyössä lasten huoltajien ja romaniyhteisön kanssa. Mahdollisuuksien mukaan lapsille järjestetään tilaisuuksia käyttää ja omaksua romanikieltä. Henkilöstö vahvistaa romanien kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Viittomakieltä käyttävien lasten varhaiskasvatus voidaan toteuttaa joko viittomakielisessä ryhmässä tai ryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakieli voi olla lapsen äidinkieli, ensikieli tai toinen kieli. Viittomakieltä käyttävät lapset voivat olla kuuroja, huonokuuloisia tai kuulevia. Viittomakielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kieli- ja kulttuuri-identiteettiä antamalla heille mahdollisuus käyttää ja omaksua suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakieltä yhteistyössä huoltajien kanssa. Tavoitteena on myös lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa kieliympäristöissä sekä vahvistaa lasten suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakielistä ilmaisu- ja viittomavarantoa.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan monipuolisesti **vieraskielisten** ja **monikielisten** lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä. Suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään tavoitteellisesti kielellisten taitojen ja valmiuksien osa-alueilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien. Monipuolisten vuorovaikutustilanteiden ja oppimisympäristöjen avulla lapsille tarjotaan mahdollisuuksia käyttää ja omaksua suomea/ruotsia toisena kielenä. Suomen/ruotsin kielen omaksumisen lähtökohdaksi on arkielämän konkreettinen kieli ja sen ilmaisuväline. Kielen ymmärtämisen ja tuottamistaitojen kehittyminen nivoutuvat toisiinsa. Lapsi saa valmiuksia havaintojen tekemiseen sekä oman ajattelunsa, tunteidensa ja mielipiteidensä ilmaisemiseen tilanteeseen ja itselleen sopivalla tavalla. Osa lapsista tutustuu

suomalaiseen kulttuuriin ja suomen/ruotsin kieleen vasta tullessaan varhaiskasvatukseen. Varhaiskasvatus tukee lapsen kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Huoltajille kerrotaan suomalaisen varhaiskasvatustoiminnan tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä. Huoltajien kanssa keskustellaan perheen kielellisestä ympäristöstä, kielivalinnoista, monikielisten ja -kulttuuristen identiteettien muodostumisesta sekä äidinkielen tai -kielten kehityksen vaiheista ja merkityksestä.

Lapsille järjestetään mahdollisuuksien mukaan tilaisuuksia käyttää ja omaksua myös omaa äidinkieltään tai omia äidinkieliään. Oma äidinkieli sekä suomen/ruotsin oppiminen toisena kielenä rakentavat pohjaa lasten toiminnalliselle kaksi- ja monikielisyydelle. Vastuu lasten oman äidinkielen tai omien äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä. Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkkia, jolla varmistetaan molemminpuolinen ymmärrys.

Kaksikielinen varhaiskasvatus

Kaksikielisen varhaiskasvatuksen järjestäminen perustuu kunnan tai yksityisen toimijan päätökseen. Kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on hyödyntää lasten varhaisen kielennoppimisen herkkyyksikautta tarjoamalla lapsille tavanomaista monipuolisempaa kielikasvatusta. Lapsille tarjotaan tilaisuuksia omaksua kieliä ja käyttää niitä toiminnallisesti ja leikinomaisesti. Samalla luodaan pohjaa elinikäiselle kielten opiskelulle. Tavoitteena on, että toiminta monikielisessä ympäristössä herättää lasten kielellisen uteliaisuuden ja kokeilunhalun. Myös monenlaiset kulttuurit kohtaavat luontevasti tällä tavoin järjestetyssä varhaiskasvatuksessa.

Kaksikielinen varhaiskasvatus jaetaan laajamittaiseen ja suppeampaan. Suppeamman kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on herättää lasten mielenkiinto ja myönteinen asenne kieliä kohtaan. Laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa pyritään luomaan lapsille valmiuksia toimia kaksi- tai monikielisessä ympäristössä.

Laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy varhaiskasvatuksessa

Ruotsinkielistä kielikylpyä voidaan järjestää suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa ja suomenkielistä kielikylpyä ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa. Lisäksi sekä suomen- että ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa voidaan järjestää saamenkielistä kielikylpyä. Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy on ohjelma, joka alkaa varhaiskasvatuksessa ja jatkuu perusopetuksen loppuun. Varhaiskasvatuksen kieli, esiopetuksen ja koulun opetuskieli sekä toinen kotimainen tai saamen kieli muodostavat kokonaisuuden. Varhaiskasvatus toteutetaan pääosin kielikylpykielillä. Lasten äidinkielen tai äidinkielten taitojen kehittymistä tuetaan yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa. Toiminnassa pyritään siihen, että kukin henkilöstöön kuuluva käyttää johdonmukaisesti vain yhtä kieltä: joko kielikylpykieltä tai kieltä, jolla varhaiskasvatus on järjestetty. Lapsia kannustetaan kielikylpykielen käyttöön, mutta heillä tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään. Tavoitteena on valmius siirtyä kielikylpynä toteutettuun esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen.

Muu laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Muussa laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa osa toiminnasta (vähintään 25 %) toteutetaan jollakin muulla kielellä kuin varhaiskasvatuslaissa säädetyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Jotkut lapsista voivat puhua kyseistä kieltä äidinkielenään. Toiminta suunnitellaan siten, että eri kieliryhmät saavat kielen kehitykselleen tarvittavaa tukea. Ryhmissä voi olla myös lapsia, joille kumpikaan varhaiskasvatuksessa käytettävä kieli ei ole äidinkieli. Varhaiskasvatuksen järjestäjä harkitsee tapauskohtaisesti huoltajan kanssa keskustellen, milloin tällainen järjestely tukee lapsen kehitystä.

Kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa toiminta suunnitellaan niin, että kahdella kielellä toteutetusta varhaiskasvatuksesta muodostuu kokonaisuus, jossa molemmat kielet ovat läsnä ja kehittyvät vähitellen henkilöstön mallintamisen ja lasten aktiivisen toiminnan kautta. Mikäli mahdollista, kukin henkilöstöön kuuluva jäsen käyttää vain jompaakumpaa kieltä aktiivisesti. Lapsella tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään, suomeksi tai

ruotsiksi. Lapsia kannustetaan molempien kielten käyttöön. Tavoitteena on valmius siirtyä joko kaksikieliseen tai suomen-/ruotsinkieliseen esiopetukseen ja perusopetukseen.

Suppeampi kaksikielinen varhaiskasvatus

Kielirikasteinen varhaiskasvatus

Kielirikasteisella varhaiskasvatuksella tarkoitetaan varhaiskasvatusta, jossa alle 25 prosenttia toiminnasta järjestetään säännöllisesti ja suunnitellusti jollakin muulla kuin varhaiskasvatuslaissa määritellyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Tavoitteena on kieltenoppimisen tukeminen, lasten motivoiminen ja kielivalintojen monipuolistaminen. Lisäksi tavoitteena voi olla siirtyminen kielirikasteiseen tai muuhun kaksikieliseen esi- ja perusopetukseen tai muulla tavalla varhennettuun kieltenopetukseen.

Kielipesä

Kielipesätoiminnalla tarkoitetaan varhaiskasvatuksessa toimintaa, jossa vahvistetaan lasten tietämystä omasta kulttuuristaan ja tarjotaan mahdollisuus oppia perheessä tai suvussa puhuttua uhanalaista vähemmistökieltä tai alkuperäiskansan kieltä. Kielipesätoiminnan periaatteet voivat olla kielikylyn kaltaisia.

PIEKSÄMÄELLÄ varhaiskasvatusta toteutetaan suomen kielellä. Eri kieli- ja kulttuuritaustaisten lasten suomen kielen opettamiseen käytetään Suomi toisena kielenä-opetussuunnitelmaa (S2). Suomi toisena kielenä -opetus (S2-opetus) tarkoittaa monikulttuuriselle lapselle annettavaa suomen kielen tavoitteellista ja säännöllistä opetusta. Kaupungissa toimii työryhmä S2-toiminnan kehittämiseksi. Tarvittaessa käytetään tulkkipalveluita, joiden tilaamisesta vastaa monialaisissa työryhmissä palaverin koollekutsuja.

S2-opetusta järjestetään kaikille kolme vuotta täyttäneille lapsille, joiden äidinkieli on jokin muu kuin suomi tai joiden suomen kieli ei muusta syystä ole kehittynyt ikätasoisesti. Näille lapsille tehdään oma S2-suunnitelma, jolle asetetaan realistiset tavoitteet ja jota seurataan säännöllisesti S2-seurantalomakkeella. Näin tuetaan lapsen äidinkieltä ja samalla suomen kielen kehitystä. Alle 3-vuotiaiden suomen kielen kehitystä tuetaan varhaiskasvatuksen arjen kaikissa vuorovaikutustilanteissa.

20. Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet

Kehityksen ja oppimisen tuki on osa laadukasta varhaiskasvatuksen toimintaa ja kuuluu kaikille sitä tarvitseville lapsille. Varhaiskasvatuksessa tunnustetaan lapsen tuen tarve ja järjestetään tarkoituksenmukaista tukea tarpeen ilmettyä, tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä. Riittävän aikaisella ja oikein kohdennetulla tuella voidaan edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Samalla voidaan ehkäistä lapsen ongelmien syntymistä, kasvamista ja monimuotoistumista. Varhaiskasvatusta toteutetaan inklusion periaatteiden mukaisesti.

Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen ja kehitykseen liittyvät tarpeet. Kehityksen ja oppimisen tuki rakentuu lasten yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuista. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä ryhmän jäsenenä. Kannustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä.

Lapsen tuen tarpeen havaitsemisessa sekä tuen suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa yhteistyö lapsen, huoltajan, varhaiskasvatuksen opettajan, varhaiskasvatuksen erityisopettajan sekä varhaiskasvatuksen muun henkilöstön kanssa on tärkeää. Tuen tarpeen havainnointi ja tuen antaminen kuuluvat koko henkilöstölle heidän koulutuksensa, työnkuviansa ja vastuidensa mukaan. Varhaiskasvatuksen erityisopettajien osaamista hyödynnetään tuen tarpeessa olevien lasten erityisopetus- ja kasvatustehtävissä sekä muun henkilöstön konsultoinnissa ja ohjauksessa. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijat osallistuvat tarpeen mukaan lapsen tuen suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin. Varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä heidän tulee osallistua arvioinnin tekemiseen, jos tuen tarpeen arviointi edellyttää sitä.

Lapsen tarvitsema tuki kirjataan päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Siihen kirjataan lapsen kehityksen ja oppimisen tukeen liittyvät vastuut ja työnjako, tukitoimenpiteet sekä niiden toteuttamistapa ja arviointi.

Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Tuki annetaan ensisijaisesti erilaisin joustavin järjestelyin lapsen omassa päiväkotitai perhepäivähoitoryhmässä. Lapsiryhmän kokoa arvioidaan huomioidaan tukea tarvitsevien lasten etu ja tuen tarve ja se, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa.

Varhaiskasvatuksessa voi olla lapsi- tai ryhmäkohtaisia avustajia, joiden tehtävänä on tukea lasta tai lapsia ryhmässä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa toimintaan. Lapsen edun vaatiessa tukea voidaan järjestää myös osittain tai kokonaan erityisryhmässä.

Tukea voidaan antaa myös avoimessa varhaiskasvatuksessa varhaiskasvatuksen järjestäjän päättämällä tavalla. Yhteistyössä huoltajien kanssa voidaan myös sopia, että lapsi siirtyy päiväkotiin säännölliseen varhaiskasvatukseen saadakseen tarvitsemaansa tukea.

PIEKSÄMÄELLÄ

Tuen järjestämisen periaatteet:

Tuen järjestämisen lähtökohtana on kaikille lapsille yhteinen ja yhtäläinen laadukas varhaiskasvatus.

Hyvän pedagogisen perusosaamisen lähtökohtia:

- ***lapsen kehityksen tunteminen***
- ***sensitiivinen vuorovaikutus aikuisen ja lapsen välillä***
- ***tuen tarpeen varhainen tunnistaminen ja tukitoimien aloitus***
- ***toimintatapoja muokataan ja lapsen tuen tarpeet huomioidaan päivittäisessä toiminnassa***
- ***Tukea annetaan lapsen omassa ryhmässä***

Tukea tarvitsevan lapsen varhaiskasvatuspaikka mietitään aina tapauskohtaisesti:

- *Varhaiskasvatuspaikka voi olla lähipäiväkodissa, perhepäivähoidossa tai Hiekanpään päiväkodin pienryhmässä.*
- *Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu varhaiskasvatuksen palveluesimiehen kanssa sopivan varhaiskasvatuspaikan valintaan.*
- *Kartoitetaan mahdollisen avustajan/ lisähenkilöstön tarve.*
- *Huoltajien luvalla ollaa yhteydessä lapsen kuntoutuksesta vastuussa oleviin tahoihin (neuvola, terapeutit, perheneuvola).*
- *Kun lapsen tuen tarve huomataan lapsen jo ollessa varhaiskasvatuksessa, huoltajien kanssa sovitaan lapsen siirtymisestä varhaiskasvatuspaikkaan, joka parhaiten tukee lapsen kasvua ja kehitystä; esim. Hiekanpään pienryhmään tai perhepäivähoidosta päiväkotiiin.*

Varhaiskasvatuksen erityisopettajat:

Pieksämäellä toimii kaksi konsultoivaa varhaiskasvatuksen erityisopettajaa (veo). He konsultoivat, havainnoivat ja arvioivat lasten kasvua ja kehitystä sekä osallistuvat yhdessä muiden varhaiskasvatuksen työntekijöiden kanssa lapsen yksilölliset tarpeet huomioivan toiminnan ja varhaiskuntoutuksen suunnitteluun ja toteuttamiseen. Veot kiertävät päiväkodeissa, ryhmäperhepäivähoitokodissa, avoimen varhaiskasvatuksen leikkikerhoissa ja perhepäivähoidossa erikseen sovittavan aikataulun mukaan. Näiden lisäksi Hiekanpään päiväkodin pienryhmässä työskentelee varhaiskasvatuksen erityisopettaja.

Varhaiskasvatuksen perheohjaus:

Perheohjaus on palvelua sekä kunnallisen varhaiskasvatuksen että avoimen varhaiskasvatuksen (Perheiden talon) lasten leikkikerhojen ja perhekerhojen perheille. Perheohjauksen tavoitteena on perheiden hyvinvoinnin ylläpitäminen ja lisääminen. Perheohjauksella vahvistetaan perheiden arjen sujumista, vanhemmuutta ja kasvatusta. Perheitä tuetaan löytämään omat voimavaransa ja ottamaan ne käyttöön arjessa. Pulmia ja haasteita voivat tuoda esim. lapsen vaativa temperamentti, vuorovaikutuksen sujumattomuus. Muutostilanteet perheessä voivat myös johtaa avun tarpeeseen. Perheohjaaja käy perheiden kotona keskusteluapuna, ohjaajana ja neuvojana sekä mallittamassa arkea. Perheohjaaja voi huoltajien toiveesta olla myös läsnä lapsen varhaiskasvatussuunnitelma –keskustelussa sekä lapsen arjessa varhaiskasvatuspaikassa. Perheohjauksen tavoitteet, sisältö ja kesto sovitaan kunkin perheen tarpeiden mukaan. Varhaiskasvatuksen perheohjaus on luottamuksellista ja maksutonta.

21. Yhteistyö lapsen, huoltajan ja muiden asiantuntijoiden kanssa tuen aikana

Varhaiskasvatus järjestetään yhteistyössä lapsen ja huoltajan kanssa siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Huoltajan kanssa tehtävän yhteistyön merkitys korostuu erityisesti, kun lapsella on tuen tarvetta. Lapsi voi saada tukea myös muiden lapsia ja perheitä koskevien palvelujen kautta, kuten lastenneuvolasta, kasvatus- ja perheneuvolasta tai vammaispalveluista. On tärkeää, että paikalliset lasten ja perheiden palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden lapsen tuen järjestämisessä.

Huoltajan kanssa keskustellaan tuen saamisen mahdollisuudesta ja tuen keskeisistä periaatteista. Hänen kanssaan sovitaan lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista. Lapsi osallistuu yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla.

Huoltajaan ollaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Huoltajalle annetaan tietoa lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta. Lapsen tuen tavoitteet voidaan saavuttaa parhaiten silloin, kun kaikki osapuolet osallistuvat yhteistyöhön. Varhaiskasvatuksessa lapsi saa tarvitsemaansa kehityksen ja oppimisen tukea etunsa mukaisesti, vaikka huoltajat eivät sitoutuisikaan yhteistyöhön.

Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Yhteistyökäytännöt ja periaatteet tulee sopia lastenneuvolan, lastensuojelun, kasvatus- ja perheneuvolan ja muiden sosiaalitoimen palvelujen kanssa niitä tilanteita varten, joissa neuvotellaan lapsen asioista tai edellytetään viranomaisten puuttumista. Monialainen yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Yhteistyötä tehtäessä tulee noudattaa salassapitoa ja tietojen vaihtoa koskevia säännöksiä.

Varhaiskasvatusta järjestetään myös erikoissairaanhoidon piirissä. Varhaiskasvatuspalvelujen ja sairaalan tai muun laitoksen keskinäisellä yhteistyöllä varmistetaan varhaiskasvatuksen jatkuvuus lapsen kunnon ja jaksamisen mukaisesti. Erityistä huomiota kiinnitetään lapsen turvallisten ihmissuhteiden säilymiseen.

Vaikeasti vammaiset ja sairaat lapset voivat tarvita pidennettyä oppivelvollisuutta. Päätös pidennetyn oppivelvollisuuden aloittamisesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden toteuttamiseen liittyvistä seikoista. Pidennettyyn oppivelvollisuuteen liittyvistä päätöksistä ja toteuttamisen vaihtoehdoista määrätään Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa.

PIEKSÄMÄELLÄ

Varhaiskasvatus järjestetään siten, että lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa.

- ***Lapsen tarvitsemat tukitoimet muodostavat kokonaisuuden ja niiden yhteensovittamiseen kiinnitetään huomiota.***
- ***Lapsen tarvitsema tuki suunnitellaan tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä perheen ja muiden asiantuntijoiden kanssa.***
- ***Yhteistyö ja siihen liittyvät käytänteet kirjataan lapsen vasaun.***
- ***Varhaiskasvatuksen erityisopettaja (veo) on mukana suunnittelemassa ja arvioimassa lapsen tuen tarvetta.***
- ***Lisäksi yhteistyössä voi toimia myös varhaiskasvatuksen puheterapeutti ja/ tai perheohjaaja.***

Yhteistyön merkitys huoltajien kanssa korostuu, kun lapsi tarvitsee tukea kasvuun ja oppimiseen:

- *Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä on tärkeää luottamuksellisuus sekä lapsen ja perheen kunnioittaminen.*
- *Huoltajan tulee olla tietoinen lapsen saamasta tuesta ja sen vaikutuksesta.*
- *Lapsi voi saada tukea myös sosiaali- ja terveyspalveluista ja/ tai yksityisiltä terapeuteilta. Huoltajat toimittavat lausunnot ja/ tai yhteenvedot toteutetuista terapioidista tai ne pyydetään huoltajan luvalla suoraan veolle/ varhaiskasvatuksen henkilöstölle.*
- *Huoltajan kanssa sovitaan ketkä osallistuvat lapsen vasu:n laadintaan ja/ tai kuntoutuspalaveriin. Kokouksen koollekutsujana voi toimia veo, kuntouttava tai tutkiva taho.*
- *Huoltajat kutsuvat henkilöstön keskussairaaloiden yhteisneuvotteluihin.*

”Yksisarviset” laukkakilpailussa

22. Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatukseen osallistuminen on hyvä perusta lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennalta pedagogisilla järjestelyillä ja erilaisilla työ tavoilla. Näihin kuuluvat muun muassa suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen, ryhmien joustava muuntelu ja oppimisympäristöjen muokkaaminen. Selkeä päiväjärjestys ja päivittäisten toimintojen rytmittäminen tukevat kaikkia lapsia.

Lapsen tuen tarve voi olla lyhytaikaista ja vähäistä. Silloin voi riittää yksittäinen tuen muoto tai järjestelyt, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman nopeasti ja varhaisessa vaiheessa. Osa lapsista tarvitsee enemmän ja säännöllistä tukea tai samanaikaisesti useita tuen muotoja toisiaan täydentävinä.

Varhaiskasvatuksessa lapselle voidaan antaa tukea monin tavoin. Varhaiskasvatuksen työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tuki voi sisältää pedagogisia, rakenteellisia ja hyvinvointia tukevia muita järjestelyjä. Pedagogisia järjestelyjä ovat esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettajan konsultoiva tai jaksottainen tuki, lapsikohtainen ohjaaminen, tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä erityisten apuvälineiden sekä tieto- ja viestintäteknologian käyttö. Lapsen tukeen voi myös kuulua viittomien ja kuvien käyttö tai muu kielen ja kommunikoinnin tukeminen. Rakenteellisia järjestelyjä ovat muun muassa ryhmän lapsimäärän pienentäminen sekä henkilöstön mitoitukseen tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut. Hyvinvointia tukevia muita järjestelyjä ovat esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio.

Kun tuen tarve johtuu lapsen vaikeasta vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästyästä tai sosioemotionaaliseen kehitykseen liittyvästä tuen tarpeesta, tarvitsee lapsi yleensä koko-aikaista, jatkuvaa ja yksilöllistä tukea. Tällöin lapsella on usealla kehityksen osa-alueella haasteita tai jollakin alueella erittäin suuri tuen tarve. Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki vertaisryhmässä edellyttää suunnitelmallisuutta, erityisosaamista sekä mahdollisesti erilaisia järjestelyjä tai apuvälineitä. Lapsi tarvitsee apua ryhmässä toimimiseen, toiminnallista eriyttämistä sekä aikaa perustaitojen harjoitteluun. Tällöin tuki voi edellyttää henkilöstön erityispedagogisen tai sairaanhoidollisen osaamisen vahvistamista tai monialaista yhteistyötä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa.

Kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tukeminen edellyttää jatkuvaa havainnointia, dokumentointia ja arviointia lapsen tuen tarpeista ja toimenpiteiden vaikutuksista ja riittävydestä. Ensimmäiseksi tarkastellaan käytössä olevia toimintatapoja ja oppimisympäristöjä sekä niiden soveltuvuutta lapselle. Tarkastelun pohjalta arvioidaan, voidaanko näitä muuttamalla toteuttaa lapselle paremmin sopivia pedagogisia ratkaisuja. Arvioinnin ja sen pohjalta tapahtuvan tuen suunnittelun on hyvä perustua riittävän monialaiseen asiantuntemukseen.

PIEKSAMÄELLÄ

Varhaiskasvatuksessa tukea annetaan monin tavoin. Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen ja kehitykseen liittyvät tarpeet.

Tuen järjestämisessä pedagogiset järjestelyt:

- ***varhaiskasvatuksen erityisopettajan antama tuki ja ohjaus***
- ***suunnitelmallinen toiminta ja selkeä päiväjärjestys***
- ***pienryhmätoiminta***
- ***toiminnan eriyttäminen lasten tarpeiden mukaan***
- ***kuvien ja tukiviittomien käyttäminen***

Rakenteelliset järjestelyt:

- ***henkilöstön lisääminen tarvittaessa***
- ***henkilökohtainen avustaja***

Avustajaresurssin käytöstä päätetään toimintavuosittain yhteistyössä varhaiskasvatuksen esimiesten ja veon kanssa. Avustamisen suunnitelmassa määritellään avustajan tehtävät toimintavuoden alkaessa ja aina tarvittaessa.

Lapsen ja perheen hyvinvointia tukevia järjestelyjä ovat perheneuvolasta ja yleisistä perhepalveluista saatavat palvelut. Yleisiä perhepalveluita ovat lapsiperheiden kotipalvelu, perhetyö sekä tukihenkilö ja -perhe toiminta.

Lapsen tuen tarpeen arviointiin liittyvät käytännöt:

Lapsen kasvua ja kehitystä sekä mahdollisesti tarvittavia tukitoimia arvioidaan lapsen huoltajien ja henkilöstön jatkuvassa yhteistyössä. Lasten kehitystä ja oppimista havainnoidaan varhaiskasvatuksen arjessa. Havainnot kirjataan ja dokumentoidaan ryhmässä yhdessä sovittujen käytänteiden mukaisesti. Tuen tarpeen arviointiin ja tuen antamiseen osallistuu päiväkodissa ryhmän koko henkilöstö yhdessä konsultoivan varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Perhepäivähoidossa ja ryhmäperhepäivähoidossa havainnointiin ja tuen tarpeen arviointiin osallistuvat perhepäivähoitajan lisäksi varhaiskasvatuksen palveluesimies ja konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Tarvittaessa arvioinnin tukena käytetään lapsen tuen kannalta tarvittavaa asiantuntijalausuntoa tai konsultoidaan huoltajien kanssa yhdessä sovitulla tavalla eri asiantuntijoita.

23. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen tarvitsema tuki, tukitoimenpiteet ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Sen laadinnasta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettaja ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä muun henkilöstön ja lapsen huoltajan kanssa. Huoltajan ja lapsen osallisuutta suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa tuetaan. Lapsen mielipide selvitetään ja huomioidaan suunnitelmaa laadittaessa ja sitä arvioitaessa (osio Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma).

Tuen toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan vähintään kerran vuodessa. Annetun tuen vaikuttavuutta tulee arvioida säännöllisesti, ja suunnitelmaa tulee muuttaa tarpeen mukaan. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen tulee kirjata ja tavoitteita muuttaa uutta tarvetta vastaavaksi. Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos tuen tarve ja toimenpiteet ovat päättyneet. Tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen. Esiopetukseen osallistuvan lapsen kasvun ja oppimisen tuesta määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa.

Kun lapsi saa kehitykseensä ja oppimiseensa tukea, hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa tulee kirjata osiossa Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma kuvatun lisäksi seuraavat asiat:

Pedagogiset ja rakenteelliset ratkaisut

- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- henkilöstön mitoitukseen ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut
- lapsen tukeen liittyvät ratkaisut esimerkiksi, toiminnan eriyttäminen, lapsikohtainen ohjaaminen, pienryhmätoiminta tai viittomien ja kuvien käyttö
- tulkittamis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa
- lapsen tuen toteuttamisen vastuut
- erityisasiantuntijoiden, kuten varhaiskasvatuksen erityisopettajan palvelujen käyttö
- sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio
- mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut

Tuen seuranta ja arviointi

- tavoitteiden toteutumisen seuranta
- tukitoimien vaikutusten arviointi sekä arviointiajankohdat.

PIEKSÄMÄELLÄ

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma (vasu) tuen aikana:

- **Vasu laaditaan jokaiselle lapselle noin kahden kuukauden kuluttua hoidon alkamisesta.**
- **Vasuun kirjataan lapsen kehityksen ja oppimisen tukeen liittyvät tuen tarpeet, tukitoimenpiteet, vastuut ja työnjako käytännön läheisesti ja selkeästi. Tukea antavat kaikki lapsiryhmän aikuiset koulutuksen, työnkuvien ja vastuiden mukaisesti.**
- **Vasuun kirjataan, kuinka lapsen osallisuus mahdollistetaan lapsiryhmässä ja kuinka tuki toteutuu osana päivittäistä toimintaa.**
- **Tuen toteuttamista arvioidaan ja lapsen vasu tarkistetaan huoltajien ja muiden tarvittavien tahojen kanssa vähintään kerran vuodessa ja aina tarvittaessa.**
- **Arvioinnissa tarkastellaan toteutettuja tukitoimia ja niiden vaikutusta.**
- **Toteutuksesta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettaja/ erityisopettaja ja päiväkodin johtaja/ varhaiskasvatuksen palveluesimies.**

24. Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen

Pedagogisen toiminnan arvioinnin tarkoitus on varhaiskasvatuksen kehittäminen sekä lasten kehityksen ja oppimisen edellytysten parantaminen. Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman ja lasten varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen seuranta, säännöllinen arviointi ja kehittäminen ovat osa tätä tehtävää. Varhaiskasvatuksen toimintaa arvioidaan ja kehitetään kansallisen tason sekä järjestäjä-, yksikkö- ja yksilötason näkökulmista.

Kansallisen tason arvioinnin tehtävänä on tukea varhaiskasvatuksen järjestäjiä arviointia ja laadunhallintaa koskevissa asioissa. Kansallisen tason arvioinnit palvelevat varhaiskasvatuksen kehittämistä paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti. Arviointitietoja voidaan hyödyntää myös kansainvälisissä vertailuissa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi säännöllisesti varhaiskasvatussuunnitelmia ja niiden toteutumista eri toimintamuodoissa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää järjestäjä- ja yksikötason arvioinnissa käytettävistä menettelytavoista. On tärkeää, että paikallisilla päättäjillä, huoltajilla sekä varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ajantasaista tietoa varhaiskasvatuksen toteutumisesta ja sen laadusta. Keskeiset arviointitulokset tulee julkistaa. Järjestäjä- ja yksikötason arviointi on keskeinen osa varhaiskasvatuksen johtamista ja kehittämistä paikallisesti. Lapsille ja heidän huoltajilleen on järjestettävä mahdollisuus säännöllisesti osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin.

Henkilöstön tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi on keskeisessä asemassa varhaiskasvatuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Arvioinnin kohteena voi olla muun muassa henkilöstön vuorovaikutus lasten kanssa, ryhmässä vallitseva ilmapiiri, pedagogiset työtavat, toiminnan sisältö tai oppimisympäristöt.

Yksilötason arviointi tarkoittaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen arviointia. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on tärkeää arvioida aina ennen sen päivittämistä tai uuden laatimista. Arvioinnin yhteydessä lapsi, huoltaja ja henkilöstö pohtivat omalta osaltaan, miten yhdessä kirjatut toiminnan tavoitteet ja sopimukset on huomioitu ja miten ne ovat toteutuneet varhaiskasvatuksen toiminnassa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman arviointi on myös osa lapsen oppimisen ja hyvinvoinnin tukea. Tätä arviointitehtävää kuvataan tarkemmin osioissa Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat sekä Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, kunkin luvun lopussa, olevat paikallisesti päätettävät asiat ohjaavat paikallisen suunnitelman laatimisessa sekä sen arvioinnin suunnittelussa ja toteuttamisessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkistaa varhaiskasvatussuunnitelmaansa ja parantaa sen laatua ja toimivuutta. Lisäksi paikalliset tarpeet ja kehittämistyön tulokset ohjaavat arviointia.

PIEKSAMÄELLÄ

Varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista seurataan, arvioidaan ja kehitetään seuraavin tavoin:

1) Huoltajien ja perheiden kanssa tehtävä yhteistyö:

- **Joka toinen toimintavuosi maaliskuussa tehdään laaja koko varhaiskasvatuksen yhteinen asiakaskysely. Tulokset julkaistaan varhaiskasvatuksen verkkosivuilla ja yksiköissä. Yksikkökohtaiset tulokset ovat koko varhaiskasvatuksen että kunnallisten ja yksityisten yksiköiden toiminnan arvioinnin ja suunnittelun pohjana.**
- **Joka toisena keväänä yksiköt tekevät omia yksikkökohtaisia kyselyitä kartoittaakseen huoltajien ja lasten toiveita, palautteita ja mielipiteitä. Tuloksia hyödynnetään yksiköiden ja tiimien toiminnan suunnitteluun ja arviointiin**

- Vanhempainiltoja ja muita perheille yhteisiä tapahtumia järjestetään yhteisen keskustelun mahdollistamiseksi, palautteiden saamiseksi ja osallisuuden lisäämiseksi.
- Säännölliset vasukeskustelut antavat lisätietoa lapsiryhmien toiminnan arviointiin ja kehittämiseen.

2) Lasten osallisuuden vahvistaminen ja kehittäminen:

- Lapsilta saatua palautetta hyödynnetään toiminnan suunnittelussa ja arvioinnissa.
- Lapsilta kerätään säännöllisesti palautetta toiminnasta ja mielenkiinnon kohteista palautelomakkeen avulla, vasukeskusteluissa ja arjen toiminnoissa.
- Tiimeissä sovitaan käytössä olevat menetelmät esimerkiksi, miten käytetään havainnointia, haastatteluja, videointia, valokuvausta.
- Arvioidaan lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista, lasten osallisuutta, lasten vertaissuhteita.
- Arvioinnin tuloksia käytetään lapsiryhmien toiminnan suunnittelussa ja kehittämisessä.
- Esimiehelle tiedotetaan arvioinnin tulokset ja kehittämissuunnitelmat. Esimies osallistuu tarvittaessa kehittämiseen.

3) Tiimien ja yksiköiden toiminnan kehittäminen:

- Varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista ja vasuprosessin toimivuutta arvioidaan esimiehen johdolla pedagogisissa palavereissa säännöllisesti toimintavuoden aikana.
- Tiimipalavereita pidetään tiimien vastaavien johdolla säännöllisesti koko toimintavuoden aikana. Tiimeissä kehitetään ja arvioidaan tiimien toimintaa. Tiimimuistiot toimitetaan esimiehille tiedoksi. Esimies osallistuu sovituin määräajoin tiimipalavereihin.
- Arviointi- ja suunnittelupäivät: Henkilöstö seuraa, arvioi ja kehittää toimintavuosisuunnitelmaa ja sen toteutumista vuosittain touko-kesäkuussa, jolloin myös huoltajien ja lasten palautteet ja arvioinnit ovat käytettävissä. Arvioidaan pedagogista toimintaa, johtamista ja organisaation toimintakulttuuria. Laaditaan toimintavuosisuunnitelma seuraavalle toimintavuodelle. Arvioidaan lapsen osallisuuden toteutuminen ja lasten vasujen näkyminen arjen toiminnassa.

4) Henkilöstön ammattitaidon ja hyvinvoinnin kehittäminen:

- henkilöstön itsearviointi kehittämisen perustana
- koulutustarpeiden kartoittaminen
- ammattitaidon ylläpitäminen, koulutussuunnitelmat henkilöstön sekä tiimien tarpeiden pohjalta, koulutuksiin osallistuminen
- keskustelut esimiehen kanssa säännöllisesti toimintavuoden aikana
- hyödynnetään kontekstianalyysia, jossa henkilöstö arvioi yhteistyön, toimintaympäristön ja toimintamallien toimivuutta sekä pedagogiikkaa ja toiminnan sisältöjä
- palautteiden ja arviointien pohjalta laaditaan ja toteutetaan tarvittavat kehittämistoimenpiteet
- arvioidaan henkilöstön keskinäistä vuorovaikutusta sekä vuorovaikutusta henkilöstön, lasten ja huoltajien välillä

Varhaiskasvatuksen laadun arvioinnissa otetaan käyttöön rakennetekijät ja niitä kuvaavat indikaattorit paikallisella ja pedagogisen toiminnan tasolla. Nämä on kuvattu Varhaiskasvatuksen laadunarvioinnin perusteissa ja suosituksissa (Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen julkaisu 24:2018)